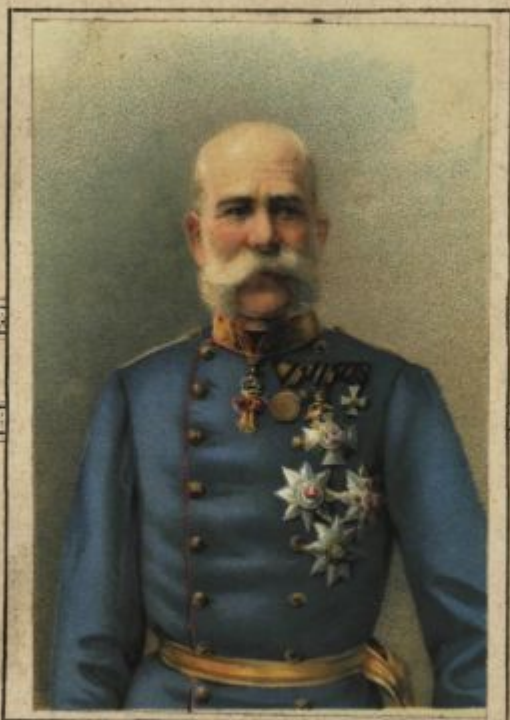

ZLATI JUBILEJ
PRELJUBEGA
CESARJA FRANCA JOŽEFA I.,

1848

1898

KI LJUBI IN VODI SVOJE NARODE KOT PRAVI OČE
ZE PETDESET LET.

SLAVNOSTNI SPIS ZA JUBILEJSKO LETO 1898.
SLOVENSKEJ MLADINI

SESTAVIL
JAKOB DIMNIK,
učitelj v Ljubljani.

ZALOŽIL JANEZ GIONTINI V LJUBLJANI.

12. 5. 18.

ZLATI JUBILEJ

PRELJUBEGA

CESARJA FRANCA JOŽEFA I.,

KI LJUBI IN VODI SVOJE NARODE KOT PRAVI OČE
ŽE PETDESET LET.

SLAVNOSTNI SPIS

ZA

JUBILEJSKO LETO 1898.

SLOVENSKEJ MLADINI

SESTAVIL

JAKOB DIMNIK,
UČITELJ V LJUBLJANI.

ZALOŽIL JANEZ GIONTINI V LJUBLJANI.

TISK J. STFINBRENERJA V VIMPERKU.

35721, II B, g

STATE JUBILEE

GRADY FRANK JONES

200 HARTFORD AVENUE, HARTFORD, CT 06103

35721 II B, g

8981 F2c 1592/1951

LIBRARY OF CONGRESS

LIBRARY OF CONGRESS

Cesar Franc Jožef I.

Predgovor.

Preljuba mladina!

„Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da se ti bo dobro godilo na zemlji!“

Tako se glasi četrta zapoved božja. Vam, preljubi otroci, pa ni dal ljubi Bog le staršev, ki skrbe za vaše vsakdanje potrebe, ampak dal vam je tudi deželnega očeta, ki pomaga vašim staršem, da preskrbe vas z jedjo in pijačo, z obleko, stanovanjem in da vas pošiljajo v cerkev in šolo. Ta deželni oče je naš preljubi cesar FRANC JOŽEF I. Njemu se moramo zahvaliti, da mirno delo osrečuje vaše starše in vse prebivavce avstrijske in le Njemu gre hvala, da nihče ne ruši dobrodelnega vpliva miru.

Vi, preljubi otroci, uživate pa še posebej velike dobrote, ki vam jih deli naš preljubi cesar. Vsled dobrodelnega vpliva miru vam je dana prelepa prilika, da hodite v šolo, kjer si blažite srce in učite vseh potrebnih naukov, katere boste potrebovali v življenju.

Vidite, ljubi otroci, naš ljubljeni vladar ima za vaš blagor veliko dela in skrbi, a nosi prav rad te skrbi, da bi bili le srečni in zadovoljni vi in z vami vsi podložniki Njegovi. On ljubi nas vse in tudi mi vsi ljubimo prav goreče našega dobrega cesarja Franca Jožefa I.

Kako bi bilo pa to tudi drugače mogoče, da bi ne ljubili in častili Njega, ki nam izkazuje toliko očetovske ljubezni! Bog je dodelil Njemu in nam vsem veliko milost, da praznuje letos Svoj 50 letni vladarski jubilej. Ta velika milost božja nam je najlepši dokaz, da tudi Bog ljubi Njega. Petdeset let skrbi s pravo očetovsko ljubeznijo za nas in naš blagor!

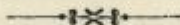
Ako praznujejo oče v družini petdesetletni zlati jubilej svojega poklica, kako se vesele tega vsi otroci; vsi častitajo svojemu očetu in mu prinašajo v znak ljubezni in spoštovanja razne darove, zakaj vsakdo, kdor deluje petdeset let v svojem poklicu, zasluži priznanje in odlikovanje. In petdesetletno službovanje je posebna milost božja, katera je izbrala izmed mnogih drugih njega ter mu dala priliko do zaslug.

Ako pa praznuje v „veliki družini“, kakor imenuje cesar Franc Jožef državo, tisti to redko slavnost, kateremu se klanjajo milijoni udanih in zvestih podložnikov in katerega dičijo najlepše vladarske čednosti, ni čuda, da so z najčistejšo ljubeznijo in spoštovanjem napolnjena srca vseh podložnikov in zvesto udanih otrok in da pozdravljajo z navdušenim veseljem srečni dan, ko je sedel naš državni oče na prestol.

Tudi vi, preljubi otroci, boste imeli letos, in posebno še v dan 2. decembra prelepo priliko, hvaliti Boga, ki je naklonil vsem avstrijskim narodom tako redko slavnost. Veselega srca in polni hvalešnosti in hvale do Boga priznajte glasno:

„Mi vsi častimo, spoštujemo in ljubimo našega preljubega cesarja, mi vsi Ga zahvaljujemo za Njegovo očetovsko skrb in milost in dokler smo otroci, mu bodemo skazovali zahvalo s pridnostjo in napredkom v šoli; ko bodemo pa zrastli, mu bodemo pa skazovali zahvalo z vedno večjo ljubeznijo do Njega in naše drage domovine. Navdušeno bodemo šli v boj za Njega in domovino, če bo to želja Njegova! Njemu bomo posvetili vse imetje in življenje ter molili iz globočine srca k ljubemu Bogu:

**„Bog ohrani, Bog obvari
Nam cesarja, Avstrijo!“**

Drevo cesarjevega življenja.

I. Starši Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

Oče našega presvetlega cesarja je nadvojvoda Franc Karol in mati pa princezinja Zofija, hči bavarskega kralja Maksa Jožefa. Slavna cesarica Marija Terezija je imela štiri sinove in šest hčera. Nje prvi sin, cesar Jožef II., katerega je ljudstvo iskreno ljubilo, je vladal od leta 1780—1790. Ker je umrl brez otrok, mu je sledil drugi sin Marije Terezije Leopold 1790—1792. Ta je imel devet sinov in sedem hčera. Njegov najstarejši sin Franc je vladal kot cesar od leta 1792—1835. Njegova dva sinova sta bila, Ferdinand, ki je vladal kot cesar od leta 1835—1848, in Franc Karol.

Hvaležno ljudstvo je oboževalo nadvojvodo Franca Karola zaradi njegovega dobrega srca ter pripoveduje še dandanes o njegovih lepih čednostih. Reveži so ga ljubili in spoštovali kot svojega očeta, zakaj rad je delil ubožcem miloščino in rad pomagal tudi pridnim obrtnikom. Ni čuda torej, da ga je vse ljubilo.

Nekega zimskega dne sta se prehajala dva gospoda v Pratru. Pred nju stopi kakih deset let stara deklica ter povzdigne pred njima od mraza premrti ročici. Jeden teh dveh sprehajavcev seže hitro v žep in podari tej deklici nekaj denarja. Hitro zbeži mala prosivka od svojih dobrotnikov ter steče v stran k slabo oblečenemu možu in mu izroči ta dar. Vsa srečna sta bila revni oče in hčerka; a to veselje ni trajalo dolgo; pred nju stopi namreč redar ter hoče odvesti oba v zapor, češ, članov cesarke hiše ne smemo nadlegovati na ulici. Za njima se pa začuje

glas: „Pustite v miru revna človeka, saj nista ničesar učinila, jaz želim to.“ Očetu prosivke pa reče ta usmiljeni mož: „Le hodite mirno dalje in pridite jutri popoludne k meni, jaz sem — nadvojvoda Franc Karol.“ Solze veselja oblijo berača in potem je brez zaprek nadaljeval svoj pot.

Na ulicah je nosil nadvojvoda Franc Karol navadno klobuk v rokah, da bi komu ne pozabil odzdraviti. Vse ga je pozdravljalo najprijazneje, a tudi on je odzdravljaval prav prijazno. Za njim je hodil vedno njegov sluga, ki je v imenu nadvojvode delil miloščino revežem. Pozneje je pa opustil to navado in vsak prosivec je moral uložiti pismeno prošnjo za podporo. V ta namen je pa imel nadvojvoda že pripravljene posebne obrazce in nakazane podpore in sicer: za slepce, gluhoneme, sirote, za otroke ubitih vojščakov, za bolnike in reveže. Nihče ni šel prazen od njega, a blagajna je pa bila večkrat prazna. Nekega dne je bilo silno veliko prosivcev. Nazadnje pride še reven črevljar ter prosi podpore, da mu bo mogoče nadaljevati obrt. Nadvojvoda mu takoj nakaže precejšno svoto. A sluga naznani, da ni v blagajni nič več denarja. Franc Karol je bil vled tega v zadregi. Črevljar hoče oditi. „Oh, ostanite,“ mu veli nadvojvoda, „sem se že nekaj spomnil. Vzemite ta-le prstan, idite k zlatarju in prodajte mu ga, pa ni treba pripovedovati nikomur v tem.“

Ni čuda torej, da ga je ljudstvo tako zelo ljubilo.

Njemu je stala ob strani njegova pobožna soproga nadvojvodinja Zofija, hči bavarskega kralja Maksimilijana Jožefa. Ta kraljevi rod je bil že od nekdaj v zvezi s Habsburžani ter se je vedno odlikoval z domovinsko ljubeznijo in gojitvijo umetnosti in znanosti. Zato je prinesla ta duhovita, lepa, ponižna in prijazna gospa v novo domovino seboj čut za vse, kar je lepo, blago in plemenito, ljubezen do ljudstva ter njega šege in navade. Vse te lepe čednosti si je prizadevala vcepiti v srca svojih otrok.

Nadvojvoda Franc Karol.

Nadvojvodinja Zofija.

Starši Nj. Veličanstva cesarja.

II. Rojstvo Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

Prvih šest let ni dal Bog nadvojvodi Francu Karolu in nadvojvodinji Zofiji nič otrok; šele dne 18. avgusta 1830. l. so se izpolnile iskrene želje. Ta dan je zagledal luč sveta Franc Jožef. Tri dni je bilo razpostavljeno v grajski kapeli v Schönburnu Najsvetejše ter so molili k Vsemogočnemu za milost in pomoč, zakaj zdravniki so trdili, da je v največji nevarnosti življenje otroka. V posebno velikih skrbeh je bil cesar Franc, kateri je ukazal po svojem slugi, da daruje tisti duhovnik, ki stopi prvi k altarju, sv. mašo v namen cesarja.

Bilo je predpoldnem l. 1830., dne 18. avgusta, ko zagrmi iz topov 101 strel, v znamenje, da se je rodil nadvojvodi Francu Karolu o Schönbrunu sin. Vse je vrelo na ulice ter se pogovarjalo o veselem dogodku. Mladino so izpustili iz šole ter je vriskaje tekala proti domu. Tédaj se je peljala kočija z Dunaja v Schönbrun. Vnjej je sedel presrečni oče, nadvojvoda Franc Karol, ki je šel svojemu očetu, cesarju Francu I. naznanjat, da se mu je rodil prvi sin. Sreča in radost sta sijali na obrazu očetovem. Z navdušenimi klici je pozdravljalo ljudstvo mladega očeta, kateri se je prijazno zahvaljeval na vse strani.

III. Bratje Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

Dne 6. julija 1832. l. se je rodil nadvojvodi Francu Karolu drugi sin, nadvojvoda Ferdinand Maksimilijan; umrl je kot cesar Mehikanski dne 19. junija 1867. l.; dne 30. julija 1833. l. je bil rojen nadvojvoda Karol Ludovik, umrl dne 19. maja 1896. l. in dne 15. maja 1842. l. se je pa rodil nadvojvoda Ludovik Viktor.

Jedna princezinja je umrla kmalu po rojstvu l. 1835.

Nadvojvoda Karol Ludovik ima pet otrok; ti so: nadvojvoda Franc Ferdinand d'Este, roj. 18. dec. 1863. l.; nadvojvoda Oton, roj. 21. apr. 1865. l.; nadvojvoda Ferdinand, roj. 27. dec. 1868. l.; nadvojvodinja Margareta, roj. 13. maja 1870; nadvojvodinja Marija, roj. 31. julija 1876; nadvojvodinja Elizabeta, roj. 7. julija 1878.

Nadvojvoda Franc Ferdinand d'Este je določen naslednik našemu cesarju.

IV. Smrt staršev Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

Dan 28. maja 1872. l. je bil žalosten dan za našega ljubega cesarja; umrla mu je namreč ta dan ljubljena mati Zofija. Žalost je bila velika. Pri njenem mrtvaškem odru je vse britko jokalo, posebno reveži, katerim je bila ona največja dobrotnica v življenju.

Franco Ferdinand d'Este.

Smrt nepozabljive soproge je bila za nadvojvodo Franca Karola prebritka izguba. Ali udal se je v voljo božjo in dejal: „Šla je pred menoj, da tudi meni pripravi mesto v nebesih.“

Nadvojvoda Franc Karol ni potem več dolgo živel. Dasi vedno zdrav in čvrst, začel je bolehati začetkom meseca marca 1878. l. in dne 8. marca se je raznesla prežalostna vest po vsej avstrijsko-ogerskej državi, da je umrl „najboljši mož v državi“. Redko za katerim pokojnikom je žalovalo toliko zvestih Avstrijcev, kakor za očetom našega dobrega cesarja Franca Jožefa I.

V. Mladost Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

Náš „Franci“ — tako so ga klicali v rodbinskih krogih — je bil največja sreča staršev in vseh sorodnikov. Vse ga je ljubilo. Njegov oče se je vedno zabaval ž njim. Njegova duhovita mati mu je pripovedovala lepe pripovedke ter mu vzgojevala na ta način razum in srce. Neizrečeno rad ga je imel tudi njegov ded cesar Franc I. Skoro vsaki dan so morali pripeljati mladega unuka k njemu. Sam ga je poučeval, ali se je pa igral ž njim; žal, da to lepo razmerje ni trajalo dolgo, zakaj dne 2. marca 1835. l. je umrl cesar Franc I. Njemu je sledil Ferdinand.

Po smrti cesarja Franca I. se je začela vzgoja mladega nadvojvode Franca Jožefa. Bil je Franc Jožef takrat komaj pet let star. Najboljše učitelje je izbrala njegova skrbna mati v podučevanje mladega princa, ki se ni učil samo navadnih predmetov, nego tudi češkega, poljskega, hrvatskega, ogerskega, francozkega in drugih jezikov. Vrlo dobro je napredoval v vsacem oziru in trinajst let star se je poprijel že prvih nauk v vojaških znanostih.

Večkrat se je ponujala priložnost mlademu princu, da bi pokazal svoje znanosti in svojo spretnost. Prišedši 16. oktobra 1847. l. na Ogersko kot kesarski zastopnik prvič v javnost, pozdravil je v husarski obleki v zboru navzoče v madjarskem jeziku. Njegove besede v čisti madjarščini izgovorjene, očarale

so poslušavce tako, da „eljen-klicev“ in rožljanja sabelj ni bilo kraja ne konca.

VI. Vojska na Laškem l. 1848.

Feta 1848. se je začelo resno življenje za našega preljubega cesarja Franca Jožefa I. V tem letu so nastali zelo nemirni in viharini časi za naše cesarstvo. Na Laškem se je začel upor proti Avstriji. Tja so morali vsi slovenski polki. Hrabri maršal Radecki, katerega slavi vsak Avstrijec, zbere svojo vojsko in jo udari nad sardinjskega kralja Alberta. Tudi sedemnajstletni nadvojvoda Franc Jožef je moral tja, naj si ogleda na svoje oči vojne priprave ter se uči od slavnega sivega vojskovodje Radeckega vojevanja. Tu je pokazal prvič svoj pogum, svojo nevstrašenost in junaštvo.

Dne 6. maja se začne boj pri sv. Luciji. Krasno je vzhajalo sonce in obsevalo široko bojno polje. Piemontezi, 50.000 po številu, že korakajo proti Avstrijcem. Radeckijeva vojska je imela samo 15.000 mož. Ob devetih dopoludne so trčile predstraže druga ob drugo; topovi začno pokati in bitka pri sv. Luciji se je začela.

Resno zasede Radecki konja ter jaha v družbi svojih zvestih tovarišev na bojišče. Njemu ob strani je jahal nadvojvoda Franc Jožef.

„Cesarska Visokost,“ pravi Radecki, „dan sv. Lucije bo vroč. Pa, — kaj hočete tu. Vaša prisotnost mi dela skrbi, ker imam veliko odgovornost, če se Vam kaj pripeti“. Ali Franc Jožef ga potolaži, rekoč: „Morda niso premislili dobro, ko so me pošiljali sem; ker sem pa že tu, brani mi čast, da se vrnem!“ S solzami v očeh stiskal je Radecki mlademu junaku rcko na te besede.

„Živio, Radecki! Živio, nadvojvoda Franc Jožef!“ so klicali lovci 10. batalijona, ko so zagledali vojsko-

vodjo in poleg njega mladega prestolonaslednika. Prisezali so si, da dajo kri in življenje za cesarja in domovino.

Maršal Radecki.

Na pokopališču pri sv. Luciji so se ugnezdili lovci 10. batalijona. Šestkrat večja množica jih napade, topovi grome,

kakor bi bil sodnji dan, krogle švigajo kakor toča izpod neba, ali lovci se ne ganejo. Tri cele ure se ne premaknejo.

Krogle švigajo okolu glave Radeckega in njegovega cesarskega spremljevalca, a oba ostaneta hladnokrvna. Ponosno gleda stari vojskovodja na mladeniškega princa, ali v skrbeh za njega življenje, ga hoče odstraniti iz toče samih krogel in mu pravi: „Cesarska Visokost, jezdite tja v Croce Bianka, tam je Vaš stric Albreht.“

Cesarski princ pozdravi po vojaški maršala in jo udari na kraj, kjer se je bojevalo s sovražnikom desno avstrijsko krilo. „Cesarska Visokost,“ ga nagovori poveljnik maršal d'Aspre, „prišli ste z dežja pod kap. Pazite na Svoje življenje, ker je drago za domovino.“

Boj se vname na vsej črti in postaja čim bolj ljut in divji. V najhujši toči samih krogel navdušuje princ ogerske vojake, kateri mu odgovarjajo z navdušenimi „eljen-klici.“ Prav poleg njega odtrga topova kropla konju polkovnika Schmerlinga glavo, a Franc Jožef se ne gane.

Sonce stoji že na poldne, vedno še gromijo topovi in prasketajo puške, a Avstrijci se ne ganejo. Ob dveh popoldne pokliče maršal še pomoči iz Verone. Kakor vibra se vržejo nad sovražnika. Lahov se loti strah in groza.

Levo krilo se začne umikati, desnega je obkolil generalmajor grof Clam in tudi središče ima že mnogo zgube. Piemontezi (Lahi) se spuste v beg in avstrijski cesarki orel je priboril veliko zmago pri sv. Luciji.

Tako je bil naklestil Radecki sovražnike. Kmalu uredi zopet vojsko. Iz domovine mu pride pomoč. Dne 10. junija zmaga pri Vicenci, dne 21. marca pri Mortari in dne 23. marca 1849. l. pri Novari, osvobodi zopet Milan ter pribori mir.

O nadvojvodi Francu Jožefu je pisal Radecki v svojem vojnem poročilu z dne 6. maja 1848. l. vojnemu ministru to-le

„S posebnim veseljem naznanjam, da je bil Nj. cesarska Visokost nadvojvoda Franc Jožef večkrat v hudem ognju, a ostal popolnoma miren in hladnokrvn. Sam sem bil priča, ko je topova krogla pred njim udarila v zemljo, a se ni ganil.“

Cesar Ferdinand je bil v skrbeh za drago življenje prinčev, zato ga je po bitki pri sv. Luciji poklical z Laškega k sebi v Inomost na Tirolsko, kjer je bival čez poletje s svojim dvorom. Tam začel se je nadvojvoda zopet učiti cerkvenega in avstrijskega prava in zgodovine. Kadar se je pokazal ljudem, pozdravljali so ga veseli, kajti boj ga je bil učvrstil, videl je bil s svojimi očmi, kako so padali junaki za svojega cesarja, bil je sam v smrtni nevarnosti, postal je bil resnejši, pa tudi bolj možat.

VII. Franc Jožef nastopi vladarstvo.

Leto 1848. je bilo osodepolno ne samo za Avstrijo, nego tudi za vso Evropo. V tem letu so se uprla ljudstva in terjala večje svobode in novih pravic. Kmetje in rokodelci so prijeli za orožje. Najstrastnejši uporniki so pa bili v glavnem mestu našega cesarstva, na Dunaju.

Cesarja Ferdinanda je dirnal upor globoko; skrbel je bil vestno, kako bi osrečil svoje podložnike, ni si imel kaj očitati; tolika nehvaležnost segala mu je do srca. Zato je rekel že meseca marca cesarici, da se hoče odpovedati vladi. Ker sam ni imel otrok, hotel se je odpovedati prestolu na korist svojemu bratu nadvojvodi Francu Karolu, da bi položil žezlo v roke možu, ki z dosedanji homatijami ni imel opraviti, in bi mogel vzeti vajeti v proste roke.

A, ker se ta odpove v teh časih težki kroni, opozori knez Feliks Schwarzenberg, ki je užival tedaj brezpogojno zaupanje cesarske rodovine, na mladega nadvojvodo Franca Jožefa,

ki z dosedanjimi homatijami ni imel opraviti in bi mogel vzeti vajeti v proste roke.

Sredi meseca novembra je bilo torej že dognano in določeno, da bo Franc Jožef zasedel cesarski prestol. A, vse je moralo ostati še tajno. Le ministri so bili obveščeni, do so mogli vse potrebno v ta namen pripraviti. Še celo udje cesarskega dvora niso vedli ničesar o tem.

Ko so nadvojvodo Franca Jožefa obvestili, da bo poklican na avstrijski cesarski prestol, odkloni osupnjen ta predlog, češ, da je še premlad, da bi v teh hudih časih mogel vzeti v roke vajeti vladarstva. Prav njegova mladost, mu odgovore, je privedla vse do tega sklepa. Le mlademu vladarju bo mogoče narediti v državi zopet mir ter spraviti kneza in ljudstvo v dobro razmerje.

Tri dni je trajal boj. Franc Jožef je vedel dobro, če prevzame krono, se mora v starosti 18 let odpovedati vsem zabavam in veselju svojega življenja.

Franc Jožef se uda in zakliče tresočim glasom: „Z Bogom, moja mladost!“

V soboto, dne 2. decembra 1848 dá poklicati tedanji cesar Ferdinand ude cesarske rodovine, ministre in druge dostojanstvenike v škofovo palačo v Olomucu. Že ob pol osmih so se zbrali vsi. Skoro nikdo ni vedel, kaj bo. Ob osmih prideta cesar in cesarica z nadvojvodo Francem Karolom, z nadvojvodinjo Zofijo in mladim nadvojvodo Francem Jožefom v dvorano. Vse umolkne, kar prebere cesar Ferdinand sam pismo, v katerem naznanja pričujočim, da so ga napotili važni uzroki odpovedati se cesarski kroni na korist nadvojvodi Francu Jožefu, ker se je odpovedal njegov brat Franc Karol prestolu na korist svojemu sinu.

Tako ganjen, da ni mogel pregovoriti besede, vrže se mladi cesar pred Ferdinandom na kolena. Ta ga blagoslovi rekoč:

„Blagoslovi Te Bog, bodi priden; Bog Te bo varoval. Rad sem ti storil to!“

Vse prisotne so ganile te besede, celo v očeh moških so se lesketale solze in nekatere visoke gospe so pa glasno ihtele in jokale.

Od starega cesarja se obrne novi cesar k cesarici Mariji Ani ter hoče poklekniti pred njo, a ta se nagne k njemu, ga pritisne s pravo materino ljubeznijo k sebi, ga objame, poljubi in blagoslovi. Tako store tudi starši mladega vladarja. Potem stopi mladi cesar k ostalim članom cesarske rodovine, poda vsakemu roko in ga poljubi.

VIII. Nj. Veličanstvo cesar Franc Jožef v smrtni nevarnosti.

Franc Jožef I. je bil kot cesar vedno dober oče vsem dobrim ljudem. A vendar je prišel v smrtno nevarnost. Nikdar se ni bal svojih podložnikov. Kedar hodi na sprehod, ne spremlja ga krdelo vojakov kakor druge vladarje; med svojim narodom se čuti varnega, kajti ljubezen je najboljši varuh cesarjev. Dne 18. februvarja 1853 sprehajal se je cesar sè svojim adjutantom grofom O'Donnel-om po bástiji Dunajski. Blizu koroških vrat se pripogne čez prsobran, da bi pogledal v mestni graben. Tedaj skoči blazen mladenič proti njemu in mu zasadi od zadej nož v vrat. Ali božja roka čuvala je nad blagim cesarjem. Ovratnikova spona oslabila je moč napadovalečev, da je ranil cesarja le lahko. Adjutant prijel je s pomočjo meščana Ettenreich-a besnega hudodelnika; cesar si pa obriše z robcem kri z vrata ter gre krepko in po konci v palačo nadvojvode Albrehta, kjer ga obvežejo. Strašna novica se raznese kot blisk po Dunaju, z burnimi živio-klici pozdravljajo ljudje cesarja, ko vidijo, da ga je varoval Bog. Ker so se gneli okolu njega, stopi pred palačo z voza in reče zbranim: „Le pomi-

rite se, nič ni tako hudega; godi se mi, kakor hrabrim mojim vojakom!“

Okolu stoječim pa pravi: „Prosim, ne povejte ničesar moji materi, da se ne prestraši!“

Dolgo časa se mu ni hotela zaceliti rana. A, bolj kakor rana, ga je pa bolel neprostopoljni počitek. „Le sedaj ne počivati ko je toliko dela,“ je vskliknil večkrat. Rezlate besede. Cesar ni mislil nič na-sé, mislil je le na svojo mater, na svoje narode in pridne vojake. Tega ni ljudstvo pozabilo nikdar.

Cesar je odlikoval oba svoja rešitelja. Ettenreicha je povzdignil v plemeniti stan ter mu podelil Franc Jožefov red; grofu O'Donnellu je pa podelil krasen častni ščit cele armade.

Zavratni morilec je bil 22 letni krojaški pomočnik Janez Libenyi iz Stolnega Belegagrada. Cesar je hotel pomilostiti hudodelca, a državni blagor je tirjal najodločneje, da prestopi zaslužen kazni. Cesar je pa zato podelil revni materi Libenyjevi pokojnino.

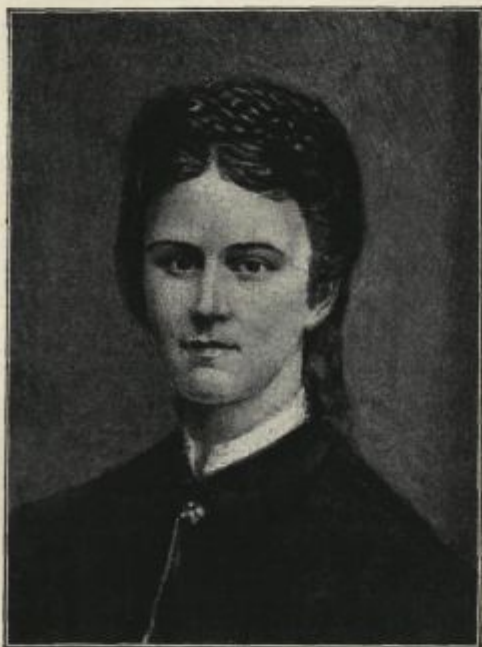
V zahvalo za božje varstvo sezidali so na Dunaju „Obljubljeno cerkev“, najlepšo, kolikor jih je videti tam.

IX. Poroka Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

Kakor se prikaže na večernem nebu najprej jedna zvezda in potem pa druga za drugo, da je razsvitljeno vse nebo, tako se je prikazala tudi na nebu življenja cesarjevega svetla zvezda, ki je razširjala s svojim bleskom luč in blagoslov ter postala da nica srečne bodočnosti. Te blagodejne zvezde pa niso našli na kaki visoki zvezdarni, apmak v prijetni dolini Ischelski; ta zvezda je presvetla cesarica Elizabeta.

V tem krasnem kopališču so preživeli starši cesarjevi poletje l. 1853. Semkaj je prišel tudi Franc Jožef, da bi

praznoval v rodbinskih krogih svoj rojstni dan. Vojvodinja Ludovika Viljelmina z Bavarskega in njene hčere so bivale tudi tačas v Ischlu. Cesar se je rad zabaval ž njimi. Princezinja Elizabeta se mu je zaradi njenih lepih čednosti posebno dopadla; zato naznani svoji materi, da se bo poročil ž njo. Mati cesarjeva je bila zelo vesela te novice in tudi princezinja Elizabeta je dala z velikim veseljem cesarju besedo.

Elizabeta
cesarica avstrijska, kraljica ogerska.

Ko je šla drugi dan cela družina v cerkev, je dovolila nadvojvodinja Zofija svoji najmlajši nečakinji, hoditi pred njo. Vsi nadvojvode so spoznali takoj, da bo Elizabeta bodoča cesarica.

Po sv. maši stopi cesar s svojo zaročenko pred duhovnika in mu reče: „Gospod župnik, prosim, blagoslovite naju, to je moja nevesta!“

Pred svetim dnevom l. 1837. se je sprehajal vojvoda Maksimilijan ves srečen in vesel v bližini gradu Posenhofen. Tu sreča ubogo ženico, ki je komaj nesla težko butaro drv domu. „Zakaj pa nosite tako veliko butaro?“ jo vpraša vojvoda. „I, danes je sveti večer in ker moji otroci ne bodo dobili drugega božičnega darila, naj imajo nocoj saj zakurjeno sobo,“ odgovori ženica. „Da, da, danes je sveti večer,“ pravi vojvoda, kateremu je sijalo veselje na obrazu, „jaz sem že dobil lepo lepo božično darilo, pravo božje dete, Lizika ji bo ime. Zelo sem srečen in vesel; z mano se pa morate veseliti tudi vi in obhajati nocoj prav srečen sveti večer.“

Proti večeru pa prineseta dva služabnika iz vojvodovega gradu dva polna jerbasa jedil in pijače in pismo, v katerem sta bila dva stotaka. Vojvodovo božje dete je bila naša blaga cesarica Elizabeta.

Princezinjo Elizabeto so njeni starši prav izvrstno vzgojili. Oblačila se je prav ponižno, bila je pobožna, usmiljenega srca in tudi zelo lepa; ni čuda, da jo je mladi cesar imel tako rad.

Dne 24. aprila, med šesto in sedmo uro zvečer, 1854. l., je bila v dvorni kapeli poroka. Poročal je visoki in srečni par knezonadškof Jožef Otmar pl. Rauscher, kateremu je prisostovalo nad 70 nadškofov in škofov.

Ta dan je bil dan občnega veselja za vse narode našega cesarstva. Mesto Dunaj je bilo vse v zastavah in slavolokih, zvečer pa krasno razsvetljeno. V Pratru je bila velika ljudska veselica, katero sta cesar in cesarica dvakrat obiskala. Pa ne samo na Dunaju, ampak po vsem našem cesarstvu je vladalo tako veselje in po vseh mestih, trgih in vaseh se je z največjim navdušenjem prepevala zadnja kitica cesarske pesmi:

„In s Cesarjem zaročnica,
Ene misli in krvi,
Vlada milo Cesarica
Polna dušne zlahtnosti.
Kar se more v srečo šteti,
Večni Bog naj podeli:
Franc Jožefu, Lizabeti
Celi hiši Habsburški!“

X. Otroci Nj. Veličanstev.

Bog je blagoslovil zakon Nj. Veličanstev s tremi hčerkami in jednim sinom. Dne 5. marca 1855. l. se je rodila nadvajvodinja Zo fija (Friderika, Doroteja), ki je pa umrla že 29. maja 1857. l. v Budi.

Gizela,
princeznja bavarska.

Dne 12. julija 1856. l. je bila rojena druga hčerka, nadvojvodinja Gize la (Ludovika, Marija); poročena z bavarskim princem Leopoldom dne 20. aprila 1873. l.

Tretja hčerka, nadvojvodinja Marija Valerija (Matilda, Amalija) je zagledala luč sveta dne 22. aprila 1868. l., poročena dne 31. julija 1890. l. z nadvojvodom Francem Salvatorjem, sinom nadvojvode Karola Salvatorja, roj 21. avg. 1866.

Marija Valerija
nadvojvodinja avstrijska.

Rojstvo vsake hčerke cesarjeve se naznani po vseh mestih avstrijskih z dvajset in jednim strelom. Dne 21. avgusta 1858. l zjutraj na vse zgodaj so oznanjevali topovi po vseh mestih avstrijskih zopet veselo novico. Kdor je slišal glas, štel je,

kolikokrat bodo pokali, zakaj, kakor smo že rekli, dvajset in jeden strel naznanja, da se je rodila cesarju hči, prestolonasledniku jih pa gre sto in jeden. Pokali so bronasti glasilci. Ko se oglasi dvajset drugi strel, bila je gotova novica, da se je rodil vladarju sin, naslednik na prestolu.

Cesarjevič Rudolf.

V Laksenburgu blizu Dunaja zagledal je Rudolf luč sveta. Ni mogoče popisati veselja, še manj pa povedati, koliko dobrega sta storila oče in mati ob tej priliki.

Cesarjevič Rudolf (Franc, Karol, Jožef) se je poročil dne 10. majnika 1881. l. z belgijsko princezino Štefanijo, rojeno dne 21. maja 1864. l.

Dne 2. septembra 1883. l. se je rodila cesarjeviču hčerka Elizabeta (Marija, Henrijeta, Štefanija).

Cesarjevič Rudolf je bil največje veselje svojih staršev, ponos in upanje avstrijsko-ogerske monarhije. Žal, da je umrl mnogo prezgodaj, v veliko žalost svojih staršev in vseh avstrijskih narodov dne 30. januarja 1889. l.

Cesaričina-vdova Štefanija.

XI. Nj. Veličanstvo cesar v bitki pri Solferinu.

Leto 1859. je prineslo našemu cesarju zopet hudih težav in britkosti. Po Laškem rovali so nezadovoljneži vedno zoper Avstrijo. Sardinjska vlada si je že od nekdanj prizadevala, odtrgati Avstriji lombardsko-beneške dežele in je pod-

pihovala na vse strani. Francozki cesar, Napoleon III., združi se z Lahi ter napove Avstriji vojsko. Dne 28. marca razglasi cesar Franc Jožef I. pismo svojim narodom, s katerim jim naznanja, da je prisiljen zgrabiti za orožje proti sovražniku, kateri mu hoče kratiti pravice. Ker so bile v nevarnosti tudi dežele, ki so spadale k nemški zvezi, bilo je upati tudi nemške pomoči.

Elizabeta,
nadvojvodinja avstrijska.

Ali stranka, ki je delovala na Nemškem že od l. 1848. na to, da bi spodrinila Avstrijo iz nemške zveze, zaprečila je, da knezi niso spolnili svoje dolžnosti.

Avstrija stala je torej sama nasproti dvema sovražnikoma. Ker so rovali tudi Angleži zoper nas, je bila stvar še hujša.

Dne 29. marca prekorači vojskovodja Gyulai z vojsko 80.000 mož Ticin, ali pri Magenti, dne 4. junija, premaga ga združena francozka in sardinjska vojska.

Zato se postavi Nj. Veličanstvo cesar Franc Jožef I. sam na čelo svojim hrabrim vojakom. Veselo je utripalo vojakom srce, ko je prevzel povelje.

Dne 10. junija šel je cesar s svojim spremstvom iz Verone v Vilafranko. Vojska taborila je po krajih, kjer je bila premagala že tolikrat sovražnike. Previdno in premišljeno bil je

„Naprej junaci, tudi jaz imam ženo in otroke!“

snoval bojni načrt. Ali Francozi in Lahi imeli so obilico špijonov, ki so poročali hitro, kaj dela avstrijska vojska.

Cesar je menil začeti boj dne 24. junija ob 9. uri zjutraj pri vasi Solferino. Ali, Napoleon je bil zvedel vse to. Koj zjutraj ob dveh se napoti ter prispe že štiri ure prej pred avstrijske vojske. Na desnem našem krilu vodil je Benedek svoje čete proti Piemontezem, v sredini cesar sam, na levem krilu pa knez Schwarzenberg, grof Schaffgotsch in Weigl.

Ne levem krilu pri vasi Medole oglase se topovi že ob 5. uri. Kmalu zabobnelo je po celi vrsti. Štiri ure široko je bilo celo bojišče. V Medoli bila sta samo dva batalijona. Cela francozka divizija (4 polki) se vrže nad nje. Batalijona sta morala nazaj v vas Robeko. Našim in sovražnikom hiteli so od vseh strani na pomoč. Za vas se vname strašen boj; večkrat jo pridobe Francozi ali avstrijski polki jih prepode zopet, ali zmaga se ne klanja ne sem ne tja.

V Solferinu je šlo tudi trdo. Do 11. ure naskakovali so Francozi devetkrat vas; niso jo dobili v pest. Na 3000 korakov sipali so francozki risani topovi krogle v vas; avstrijski gladki topovi niso mogli streljati tako daleč. Nazadnje pelje Napoleon sam svoje vojake proti nam; vedel je, da mu gre za vso slavo, če ne zmaga. Njegove vojake, ki so naskakovali, pozdravili so hrabri naši vojaki, med katerimi so se odlikovali kranjski, štajerski, primorski in koroški polki, tako gosto s krogami, kakor bi šla toča. Francozi so morali nazaj. Zopet se jim postavi general Forey sam na čelo. Štirikrat jih pelje proti Solferinu, ali vsakokrat morajo nazaj. Ali med tem so bile užgale francozke krogle vas. Zdaj prihrujejo Francozi v petokrat; naši se morajo umakniti. Ali še med gorečimi hišami trajal je boj. S kopiti svojih pušek mlatili so naši vojaki na sovražnike; kar se zatemni nebo. Doslej je bila prav kresna vročina. Naenkrat se oglasi strašno gromenje, da ni bilo slišati ni topov ni pušek več. Dež in toča se vsujeta z neba Avstrijcem ravno v obraz. Pred božjo jezo potihne boj, ali Avstrijci niso imeli več spočitih krdel na pomoč. Na sredini bil je cesar sam priča hrabrosti svojih vojakov. Krogle so švigale okolu njega; ni se zmenil zanje, sam je stopil na čelo graničarskemu batalijonu, ki je marširal v odločilen boj ter zaklical: „Naprej junaci, tudi jaz imam ženo in otroke!“ Komaj ga je pregovorilo spremstvo, da se ogne nevarnosti.

Ali vsa hrabrost ni pomagala; konečno so se morali umakniti naši Francozom. Le na desnem krilu zapodil je Benedek Lahe nazaj, gotovo znamenje, da laška vojska avstrijske ne more premagati.

Na bojišču je bilo strašno. Na kupih po 20—30 ležali so mrličji, kjer so bile počile bombe, drugod pa kakor snopje za ženjicami. Francozi in Lahi izgubili so vsega 20.000 mož, Avstrijci pa kakih 18.000. Možje izmed vseh narodov ležali so tu, prelili so svojo kri za dom in za cesarja.

Napoleon sam je začel dogovore radi miru. Hlinil se je, da ne želi prelivati krvi, ali vedel je dobro, da bi se mu ne godilo dobro, ko bi moral vojevati še dalje. Po bitki rekel je francozk general sam: „Še ena taka zmaga in vrnemo se domu brez vojakov!“

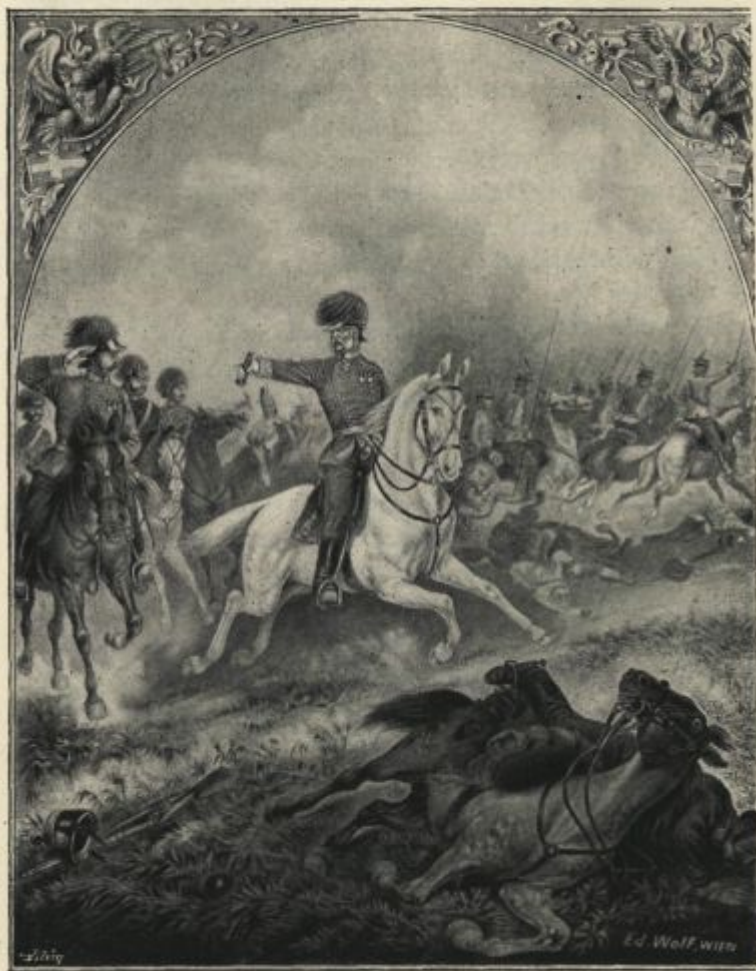
Še med mirovnimi dogovori iskal je Napoleon, stari lisjak, le svoje koristi. Ponujal je našemu cesarju, da mu pusti Lombardijo, če mu hoče pustiti, da si vzame Nemčijo do reke Rene. Ali naš cesar poštenjak, zavrnil je nesramno ponudbo, akoravno so ga bili pustili nemški knezi na cedilu.

Dne 11. julija sklenil je premirje v Vilanfranki in 10. novembra mir v Curihu, v katerem je prepustila Avstrija Lombardijo sardinjskemu kralju.

XII. Bitka pri Kustoci in Kraljevem gradu l. 1866.

Vez malo let so se začeli zopet novi in žalostni dogodki, ki so kalili javni mir in prinesli našemu dobremu cesarju novih skrbi in novih britkosti. Na Nemškem je raslo nasprotstvo proti Avstriji vedno bolje, posebno Prusija se ni hotela pokoravati v nemški zvezi izbranemu voditelju cesarju Francu Jožefu. Da, dogovori zvezo s starim nasprotnikom avstrijskim, s kraljem sardinjskim, ki je bil spravil s pomočjo upornikov skoro celo Italijo pod svoje žezlo in je vedel dobro, da sam Avstriji ne more vzeti Venecije.

Zopet je moral prijeti cesar za meč, da brani pravice poželjivosti sosedov.

Nadvojvoda Albreht,
zmagovavec pri Kustcei.

Na jugu in na severu trebalo se je boriti. Vendar ne obupajo narodi avstrijski. Na Laškem izroči cesar vrhovno povelje nadvojvodi Albrehtu ter mu dá vojsko, med katero so bili vsi slovenski polki. Na severu pa prevzame poveljništvo slavni general Benedek.

Dne 20. junija 1866 napove italijanski kralj Avstriji vojsko. Nabral je vsega kakih 230.000 mož za boj. Cela avstrijska vojska je štela komaj 138.000 mož. Pa še od teh jih je moralo ostati mnogo po trdnjavah, po Tirolskem in po Istriji, tako, da je ostalo v rokah Albrehtovih samo 71.000 mož. Ali vojaki so bili vsi hrabri, vsi so hrepeneli, da pokažejo Lahom zopet, da jim niso kos.

Že 23. junija prekoračijo Italijani mejo. Nadvojvoda se odloči hitro za boj in napade sovražnike že 24. junija pri Kustoci. Tako nenadoma se je zgodilo to, da je jahal kralj zjutraj celo na sprehod, ker še ni mislil resno na boj. Koj zjutraj so bili že napadli avstrijski konjiki sovražnike. Ulanski polk Trani se vrže na divizijo, katero je vodil sam kraljev sin Umberto. Hitro proderejo sovražne vrste, da je kraljevič komaj ubežal. Ravno tako je razpršil drug oddelek ulancev celo italijansko brigado tako, da se je mogel udeleževati izmed pet batalionov samo eden daljega boja.

Posebno hud je bil boj za grič Monte Croce in za Kustoco. Celó italijanski princ Amades je bil ranjen. Ob treh popoldne so vzeli naši vojaki sv. Lucijo. Ob petih začno napredovati proti Kustoci in proti Monte Croce (Križna gora). Hrabrim vojakom se Italijani niso mogli upirati dolgo, pet topov jim pride v pest. Hitro jih obrnejo proti sovražnikom in streljajo za bežečimi, konjiki pritisnejo za njimi in spodé sovražnike čez mejo.

2956 mož je izgubila naša vojska, 1170 je bilo mrtvih, 3984 ranjenih in 2802 izgubljenih ali pa ujetih. Italijani sami pravijo, da so izgubili 8185 mož. Vrh tega dobili so naši štirinajst topov, mnogo vozov in več kakor 5000 pušek.

Drugi dan razglasil je nadvojvoda Albreht sledeče povelje: „Njegovo Apostolsko Veličanstvo premili naš cesar blagovoli mi je brzojaviti po noči; „Presrčna hvala tebi in hrabrim mojim vojacom!“

Ravno tako je poveljnik avstrijskemu brodogovju, admiral Tegetthof pri dalmatinskem otoku Visu Lahe dne 20. julija popolnem premagal. To je bila zmaga na morju, s katero se avstrijsko pomorstvo po pravici ponašati more. Ko je naš presvetli cesar 1875. l. potoval po Dalmaciji, hvalil je povsod zvestobo in hrabrost vrlih Dalmatincev ter je z lastno roko položil prelep venec na spominek v krvavem boji padlih Višanov.

Vojska na severu ni bila srečna; ondi je bil boj za bojem izgubljen. Da bi se dalje kri ne prelivala, sklenil je cesar mir z Lahi, pustil jim je še svojo jedino laško kronovino Benečansko, potegnil vojake z Laškega nazaj ter jih poslal proti Prusom. Nemški naši zavezniki so se obotavljali, izvzemši kralja Saksonskega in so pomogli kralju Pruskemu, da je mogel zbrati skoro celo vojsko proti nam.

Dne 3. julija 1866 bila je odločilna bitka pri Kraljevem gradcu. Hrabro so se bojevala naša krdela pod Benedekom, do dveh popoldne umikale so se pruske čete, kar pride kraljevič pruski od strani svojim na pomoč. Bojna sreča zapusti naše zastave in avstrijska armada je bila od Prusov popolnem premagana.

V Nikolsburgu je sklenila Avstrija s Prusi mir, v katerem ni izgubila sicer nobene kronovine, a njen vpliv na Nemškem je bil s tem pri kraju.

Po teh nesrečnih dneh je potoval naš preblagi vladar po vseh onih kronovinah, kjer se je prelivala kri ter tolažil s pravo očetovsko ljubeznijo prizadete podložnike. Srce mu je krvavelo in bitko se je jokalo, ko je zagledal opustošene kraje. Na bojišču pri Kraljevem gradcu, kjer je še nedavno divjal ljut boj, po-

klekne cesar ter móli za hrabre vojake, ki so padli v boju. Ganljiv je bil ta prizor. Nobeno oko okolu stoječih ni ostalo suho, ko so videli, kako cesar britko joče za padle vojščake. Bolečine, žalost in sočustvovanje so pa spletle novo vez ljubezni, ki je vezala vladarja s podložniki. Zato je pa rekel cesar pri slovesu: „Zahvaljujem svoje ljube narode na vse hvale vrednem in plemenitem vedenju v teh hudih časih. To zahvalo pa izrekam s tembolj ganjenim srcem, ker sem prejel za časa svoje navzočnosti najboljše dokaze zvestobe in ljubezni.“

XIII. Sprava z Ogrí.

Ko je bil cesar sklenil mir s Prusi, je začel misliti na spravo z Ogrí ter se je pustil v znak popolne sprave kronati ogerskim kraljem in je podelil Ogerskej one pravice, kolikor jih je mogel brez prikrajšanja svita svoje krone. Iz stare Avstrije povzdignila se je prerrojena Avstro-Ogerska država. Dne 8. junija 1867 kronali so cesarja in cesarico s staro krono sv. Štefana. To krono z vsemi kraljevimi znaki je vzel l. 1849. seboj prekucuh Košut v zaboju, ko je moral bežati iz domovine ter jo hotel nesti v Turčijo. Ker pa ni mogel ž njo črez mejo, jo je zakopal sredi polja blizu Oršove. Dve leti jo iščejo zastonj, ne da bi ji prišli na sled. Končno jo najdejo. Na praznik rojstva Marijinega, zaščitnice Ogerske, dne 8. septembre 1855 izkopali so zaboj, v katerem je bila zakopana. Križec na kroni se je nagnil, a v trajen spomin so ga pustili nagnjenega. Z velikansko slovesnostjo so jo prenesli najprej v Budimpešto in potem na Dunaj.

Sedaj so jo deli zopet na glavo onemu, ki ima edini privico do nje. Velike slavnosti so obhajali ta čas v Pešti, najlepša slovesnost je pa bila, ko so mazilili in kronali svojega cesarja, ko je prisegel Franc Jožef I., da bo „ohranil deželi postave, pra-

vico in mir“ na evangelij ter sedel na belca in jahal s svojim spremstvom na grič sredi mesta, za katerega so bili pripeljali prsti iz vseh krajev dežele, ter mahnil s kraljevim mečem na vse štiri vetrove v znamenje, da bo branil deželo sovražnika, naj pride od koder si bodi. Topovi so gromeli pozdrav, narod je klical navdušen in Ogri so podarili svojemu vladarju 100.000 cekinov. Ali cesar porabil je dar prav cesarski. Namenil ga je za podporo potrebnim vojakom, ki so onemogli v boju za svoj dom, njih ženam in sirotam.

Ogerski magnatje so podarili kraljevemu paru lepi grad Gödöllő. Cesar je zelo rad bival v tem gradu in tudi cesarici je postal drugi dom.

Dne 21. decembra 1866 je sprejel Franc Jožef naslov „cesar Avstrijski in kralj Ogerski.“ S cesarkim pismom se je dne 14. novembra 1868 upeljal uradni naslov „Avstrijsko-Ogerska monarhija.“

XIV. 23 letni jubilej.

Dne 2. decembra 1873 je preteklo pet in dvajset let, kar je prevzel Franc Jožef I. vlado. Vsa avstrijsko-ogerska monarhija je slovesno obhajala ta veseli dan. Goreče molitve so puhtele k prestolu milosti božje, da bi ohranil Avstrijo, da bi nam čuval in branil vladarja notranjih in vnanjih sovražnikov. Po gorah so goreli kresóvi, po dolinah se je razlegal strel, mesta in trgi so bili razsvetljeni, na milijone ljudi se je veselilo, da so ta srečni in veseli dan doživeli. Kakor navadno pri tacih priložnostih, se tudi siromakov ni pozabilo.

V spomin tega dneva ustanovil je cesar „vojno svetinjo,“ namenjeno vsem onim, ki so se bojevali od l. 1848. sem za domovino.

XV. Srebrna poroka.

Dne 24. aprila 1879 praznoval je naš cesar srebrno poroko, kajti preteklo je 25 let, kar se je poročil s premilo cesarico Elizabeto. Pri tej slavnosti so zvesti avstrijski narodi imeli zopet priložnost, da so pokazali svojo zvestobo in udanost do cesarske hiše. In zares je bil to slovesen dan ne samo za cesarsko rodovino, nego za vse prebivavce naše velike in mogočne države. Od vseh strani so prihajale izjave zvestobe in udanosti avstrijskih prebivavcev na cesarjev dvor. Vsaka dežela, vsaka občina, še celo vsak kraj se je skušal pred drugim, da bi vrednejše obhajal dan 25letnice cesarjeve poroke. Ali cesar je tudi pri tej priliki pokazal svojo usmiljeno srce; izrazil je željo, naj poklonijo podložniki, ki so hoteli praznovati ta dan z velikanskimi veselicami, denar za reveže. Vsi so ubogali radi, posebno zato, ker so delale tačas povodnji strašno škodo. Na Ogerskem je bila predrta reka Tisa jezove ter poplavlila celo veliko mesto Szegedin. Cesar sam je prišel tolažiti ubožce, katerim je podrla voda hiše in odnesla vse imetje. Takoj, ko je izvedel o tej veliki nesreči, je šel na pozorišče. „Z največjo žalostjo,“ ogovori cesar župana Szegedinskega, „sem prišel semkaj, da vidim na lastne oči veliko nesrečo, ki je zadela nesrečno mesto. Srce me je zbolelo, ko sem zagledal to grozno nesrečo, upam pa, da bodo prišli boljši časi in da si bode mesto popolnoma opomoglo.“ Opoludne, dne 17. marca je stal vladar na nasipu ob reki Tisi ter žalostno pogledoval preplavljeno mesto. Precej časa ostane ves zamišljen na tem mestu in solze žalosti zalijó njegov obraz. Sam je stopal med nesrečneže in jim je delil obilo podpore. Vse je zdihovalo, jokalo in vilo roke. Starčki in otroci so sezali po cesarjevi suknji in jo poljubovali. Cesar je jokal z njimi, jih je tolažil in jim sival darove. S tem činom si je cesar še bolj utrdil ljubezen in udanost svojih podložnikov in v Szegedinu je

skoraj ni hiše s podobo: „Plakajoči cesar na nasipih preplavljenega Szegedina.“

XVI. Ob Habsburški 600letnici.

I 1883. potoval je cesar Franc Jožef I. po Štajarskej in Kranskej. Praznovali smo namreč šeststoletnico, kar smo prišli pod Habsburžane. Pred šest sto leti prisegli so jim naši pradedji zvestobo za veke. Z velikim sijajem so sprejeli cesarja v Gradcu. L. 1278 prelivali so naši pradedje prvi-krat kri za Habsburžana. Od tega časa niso pozabili Slovenci nikdar svoje zvestobe do vladarjevega rodu. Leta 1883. ponovili smo vsak v svojem srcu prisego Francu Jožefu I. in držali jo bodemo njemu in njegovim potomcem.

Ko je prišel cesar na slovenska tla, so ga povsod sprejemali z največjim sijajem. Povsod so se mu klanjali župani in drugi odličnjaki. Nihče izmed njih ne bode pozabil trenutka, ko je stal pred njim. Njegova ljubeznivost je tolika, da se priljubi vsakemu. Dne 11. julija pripeljal se je v Ljubljano. Mesto je bilo vse v zastavah in slavolokih in zvečer je pa bilo krasno razsvetljeno. Pod Tivolijem je bila velikanska narodna veselica; tam je gledal naše krasne narodne noše in narodne običaje. Ogledal si je tudi Idrijo, Postojino, Kamnik, Kranj, Begunje in Bled.

Tako je svetli cesar prepotoval vso našo slovensko domovino ter se osobno prepričal povsod med narodom, da je prav pel slovenski pesnik: „Hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovencu ne gane.“

XVII. Štiridesetletni jubilej

Dne 2. decembra 1888 je preteklo štirideset, kar je nastopil naš cesar vlado. Že naprej je gledal cesar v duhu veselje in navdušenje svojih narodov, v duhu je videl pred sabo sto in sto poslancev iz vseh kronovin in dežel monarhije, kateri

zastopajo milijone zvestih in udanih podložnikov, videl je velikanske slavnosti i slavnostne sprevode, kakoršne mu je prirejalo navdušeno in hvaležno ljudstvo že za časa pet in dvajsetletnega jubileja. Ali z ozirom na mnoge reveže v državi je blagi in plemeniti vladar izjavil v svoji skromnosti, da bi njegovemu srcu najbolje prijalo, če se praznuje njegova vladarska štiridesetletnica s čini ljubezni in usmiljenja do revežev. Vsled te blage želje so zložili hvaležni podložniki mnogo „cesarja Franca Jožefa I. ustanov“ za reveže in bolnike, za dijake in obrtnike; v ta spomin so nastale zapuščine v svrhu pospeševanja umetnosti in znanosti, za zidanje cerkvá in kapél, bolnišnic in ubožnic, šol i. t. d. Tacih spomenikov je na tisoče po naši državi, ki bodo spominjali potomce naše na srečne in blažene čase vladarstva cesarja Franca Jožefa I.

Dan slavnosti je prebil cesar s presvetlo cesarico v gradu Miramare pri Trstu. Tu se je spominjal raznih dogodkov iz svojega življenja, tako nadškofovske palače v Olumuce, kjer je prevzel vladarstvo, dalje bojišča pri sv. Luciji, raznih krasnih in velikanskih dvoran, kjer je občeval z raznimi visokimi možmi, a pozabil tudi ni bornih koč, katerih prag je prestopil ter nosil tolažbe revežem, ki so bivali v njih. Spominjal se je tudi svojih oddaljenih otrók, ljube Gizele, nežne Valerije in nadepolnega cesarjeviča, ni pa slutil, kako hud udarec čaka v najbližnjem času njegovo očetovsko srce. Med tem so pa molili milijoni zvestih podložnikov v vseh jezikih, ki se govoré v državi, k vsemogočnemu Bcgu, da bi čuval in varoval drago življenje preblagega vladarja še mnogo mnogo let.

Kakor so cesarju v gradu Miramare plavale pred njegovimi očmi slike preteklosti, tako se dajmo spomniti tudi mi nekaterih slik iz njegovega življenja, ki nam predstavljajo cesarja kot usmiljenega, dobrodelnega, ljudomilega in za vero, umetnost in vedo unetega vladarja.

XVIII. Slike iz življenja cesarja Franca Jožefa I.

1. Nadvojvoda Franc Jožef obdaruje vojaka.

Bilo je v Laksenburgu (cesarskem dvoru ne daleč od Dunaja). Vesel je tekal mali nadvojvoda po tratah, vozil je svoj voziček, nakladal je seno nanj in se je radoval, kakor se radujejo otroci. Večkrat je pa pogledal z milim očesom vojaka, ki je pred uhodom cesarskega dvora s puško ob rami hodil gori in doli. Sonce je vroče pripekalo in ubogi stražnik se je smilil malemu princu. Takoj popusti svoje igrače, stopi k dedu in ga prosi, da bi smel obdarovati ubozega vojaka. Cesar Franc se prijazno nasmeje svojemu vnuku ter mu dá nekaj denarja s privoljenjem, naj ga podari ubozemu stražniku. Veselo hiti mali „Franci,“ kakor ga je ded imenoval najrajše, k vojaku, in mu ponudi denar. Ali vojak prezentira s puško, denarja pa ne vzame, ker je to prepovedano straži. Dolgo ponuja dečko: „Vzemi, vzemi!“ Ker se pa vojak ne gane, steče žalosten k dedu ter mu toži, da vojak neče denarja. „On na straži ne sme vzeti denarja. Deni mu denar v torbo za patrone, ki mu visi na hrbtu!“ Vesel steče deček zopet k vojaku. Ali, o joj, torba visi previsoko, on ne more do nje. Zdajci pristopi ded, prizdigne mladega vnuka, kateri veselo vtakne denar v vojakovo torbico. „Zdaj več ni siromak,“ reče nadvojvoda Franc jako zadovoljen, da je mogel ubozemu vojaku kaj dobrega storiti.

2. Cesar in slepi poštni sprevodnik.

Vpokojeni poštni sprevodnik Jožef Jadrič je potoval iz Spleta v Dalmaciji na Dunaj, da bi izprosil pri cesarju povišanja pokojnine. Bil je pa popolnoma slep. Na kolodvoru na Dunaju bi ga moral pričakovati njegov sorodnik. Ko pride na Dunaj, ni bilo sorodnika nikjer. Ubogi slepec se vsede ves potr na klop; vse ga je pomilovalo. Ker sorodnika ni bilo, se

ga usmili neki železniški delavec, kateri mu pomaga, priti do cesarja. Ko stopi Jadrič v dvorano, vpraša cesar po stari navadi, s čim more postreči. Ko zapazi cesar, da je prosilec slep, ga prime lepo za roko in ga pelje na naslonjač. Zdaj pripoveduje Jadrič, ki je imel na sebi dva vojaška zaslužna križca, da je bil po dosluženih vojaških letih poštni sprevodnik. Leta 1869. je vzbuknil v Boki Kotorski upor in prav tačas je moral dostaviti v Splet 12.000 goldinarjev. Jadrič zbeži z denarjem in se je toliko časa skrival za grmom v nekem potoku, da so odšli ustaši mimo. Vsled tega je nevarno zbolel in oslepil naposled na obeh očesih. Cesar je ganjen in z največjim zanimanjem poslušal to dogodbo in je podaril slepemu možu na leto 400 goldinarjev pokojnine in vrh tega mu pa še dal 50 goldinarjev potnine. Srečni mož hoče v zahvalo poklekniti pred cesarja, a usmiljeni vladar ga vjame z rokami ter ga prijazno spremi do vrat.

3. Cesar in stara mamica.

Stara, dva in devetdesetletna ženica, vsa sključena in potrta, pristopica v predsobo ter čaka trenutka, da bo smela stopiti pred cesarjevo obličje. Žalost in skrbi so se ji brale iz nagubančenega obraza. Slaba obleka je pričala, da jo tarejo nadloge in revščina in vsa noša je pa kazala, da je prišla od daleč. Skrbelo jo je le eno, namreč, če bi ji morebiti ne bilo dovoljeno, stopiti pred cesarja, o katerem je slišala že toliko dobrega. V teh skrbih jo pa prime uradnik in jo pelje v vsprejemno dvorano. Komaj ugleda cesarja, pade pred njim na kolena. Cesar jo vzdigne in ji dá pogum: „Milostni kralj,“ prične ženica v ogerskem jeziku, „potrta mati prihaja k Najvišjemu prestolu. Nad sto milj daleč pridem sem; na Sedmograškem je moja domovina. Imam šest sinov. Pet jih je služilo vojake, šesti pa ni storel dobrega. Zapeljali so ga razbojniki in pozneje je bil obsojen na deset let težke ječe.“ Cesar si pusti

okoliščine te dogodbe natančno pripovedovati. To je trajalo precéj časa, a vladar se ne vtrudi. Ko je prosilka končala, pravi: „Bodite potolaženi, kar se more in sme storiti za prostost Vašega sina, da krene potem zopet pravo pot, se bo zgodilo.“ Potem spremlja ženico k vratom ter ji dá za pot 100 goldinarjev iz svojega žepa.

4. Cesar in revni družinski oče.

Revni družinski oče, ki je opravljal malo službo, je bil nenadoma vpokojen. Njegov predstojnik je poročal, da je že prestar in ne more opravljati službe. Bil je pa še krepak in upokojenje njegovo je bil tem hujši udarec zanj, ker je imel sedem nepreskrbljenih otrôk in bi jih z malo pokojnino ne mogel živiti. Bil je vojak in ker je vedel, da ima cesar bivše vojake posebno rad, mu je dalo to pogum, da je ubogal svoje prijatelje ter po teh nasvetu nastopil dolgo pot na Dunaj. Takoj drugi dan ga je cesar vsprejel. S strahom je stopil pred vladarja, a ko je zagledal njegov prijazni, smehljajoči obraz, je dobil pogum ter začel gladko opisovati svoje žalostno stanje. Cesar ga mirno posluša in mu reče na to: „Potolažite se, Vaša stvar ne stoji tako slabo; saj ste še zdravi in krepki; vso stvar bodem pustil preiskati. Le potujte potolaženi domu, mogoče, da se med tem časom že marsikaj spreobrne Vam na korist.“ Prosilec se ganjen cesarju globoko prikloni ter gre k vratom, a cesar ga pokliče nazaj in ga vpraša: „Ali imate kaj denarja za pot?“ „Vaše Veličanstvo,“ odgovori vprašani v zadregi, „moji prijatelji so mi nekaj malega posodili.“ „To boste morali zopet vrniti“ pravi smehljaje vladar ter mu izroči nakaznico za 30 goldinarjev. Globoko ganjen in z lahkim srcem nastopi prosilec pot proti domu, da bi rodbini svoji naznanil čim preje tolažilno zagotovilo cesarjevo. Ali brzojav je hitreji nego on. Takoj je ukazal cesar, da dobi ta krepki in zdravi mož zopet službo. Ko dospe ta mož čez nekaj dni zopet

na svoj dom, glej čudo, žena mu prihiti vsa vesela nasproti ter mu pokaže uradno pismo, da je zopet dobil službo. S solzami veselja v očeh se obrne proti cesarjevi podobi, ki je visela na steni, ter zakliče: „To se imamo zahvaliti njemu in njegovi velikodušnosti! Bog ga blagoslovi, Bog ga ohrani. On je svoji državi angelj varuh in svojim narodom pa blagoslovjajoči angelj!“

5. Povodenj na Dunaju.

Meseca januarja l. 1849. je bila na Dunaju velikanska povodenj; jeden del mesta je bil skoraj ves preplavljen. Tej nesreči se je pa pridružila še kolera. Cesar je poslal ponesrečencem takoj 200.000 goldinarjev ter nakazal ob jednom pred-ujem 500.000 goldinarjev za prizadete Dunajčane. To je bil res velikodušen in dobrodelen čin našega cesarja, kateri je pa še tem večji, ker so mu svetovali nekateri, naj ne deli tolikih darov mestu, ki je zapodilo l. 1848. dobrotnega cesarja Ferdinanda. A njegovo plemenito srce je hotelo pozabiti in odpustiti.

6. Solze izbršejo vsako krivdo.

Nekoč bi moral cesar podpisati smrtno obsodbo nekega hudodelca. Dolgo časa hodi po sobi gori in doli; naposled prime vendar za pero in hoče podpisati smrtno obsodbo. Komaj je pa zapisal prvo črko, pade mu vroča solza na papir. Premagan od žalosti, dá obsodbo nazaj tajniku in mu pravi: „Solze izbršejo vsako krivdo; ne morem podpisati obsodbe. Poglejte, moje ime je zamazano, podpisa ni moči čitati. Obsojencu podarim življenje.“

Ali ni ta solza cesarjeva najlepši demant, v katerem odseva usmiljeno srce cesarjevo?

7. Cesarjeva rokavica.

Ko sta potovala cesar in cesarica l. 1856. po Laškem, sta delila na vse strani milosti in darove. „Veselje prebivalstva

je nepopisno,“ piše neki časopis iz tedanjega časa, „na sto in sto družin joka veselja.“ V ta čas spada tudi ta-le dogodek, ki nam zopet kaže v najlepši sliki usmiljeno in velikodušno srce cesarjevo. Vsled obžalovanja vrednih dogodkov l. 1848. in 1849. je zgubil neki mornarski major svojo pokojnino 800 goldinarjev ter je živel zdaj v največji revščini. Opetovano je prosil ubogi pomiloščenja, a prošnja njegova ni bila uslišana. Onega dne pa, ko je obiskal cesar arzenal v Benetkah, se mu je posrečilo uročiti cesarju samemu pismo prošnje. Ko cesar prošnjo prebere, mu veli, da naj pride drugi dan k avdijenciji. „Veličanstvo,“ pravi ganjen major, „saj me ne bodo pustili.“ „Ne bojte se“ pravi cesar, „tu imate mojo rokavico, katera veljaj kot vstopnica v mojo sobo.“ Major je bil ves osupnen in prese-nečen nad toliko ljubeznivostjo in milostjo cesarjevo. Drugi dan gre major k cesarju. Ko vstopi v predsobo, pokaže cesarjevo rokavico in spustili so ga brez vprašanja k vladarju. Prijazno smehlja mu pride Franc Jožef naproti, mu vrne njegovo prošnjo, opremljeno s cesarskim pismom, v katerem je bila majorju nakazana njegova prejšnja pokojnina 800 goldinarjev.

8. Cesar ob povodnjih.

Kadar zadene, bodisi ta ali oni kraj, kaka nesreče, je cesar gotovo prvi, ki pride na pomoč nesrečnikom. Slišali smo, kako hitro in s kako velikim darom je priskočil cesar na pomoč l. 1849. Dunajčanom, ko jih je zadela nesreča povodnji. Podoba: „Jokajoči cesar na nasipih preplavljenega Szegedina“ nas pa spominja na povodenj, ki je preplavila l. 1879. mesto Szegedin. Leta 1872. je bila pa na Češkem velikanska povodenj. Prav za časa te povodnji je pa zadel našega cesarja hud udarec; ležala je namreč na smrtni postelji njegova ljubljena mati, nadvojvodinja Zofija. Ko je dobil cesar poročilo o povodnji na Češkem, je prihajal ravno iz mrtvaške sobe svoje ljube

matere, kamor je spremljal z gorečo svečo v roki Najsvetejše. V teh težkih urah, ko so najhujše bolečine mučile sinovo srce, vendar ni pozabil svojih ponesrečenih podložnikov. V tistem hipu je daroval ponesrečencem 10.000 goldinarjev in družih 10.000 goldinarjev je pa poslal po svojem generalnem adjutantu na Češko.

9. Potres v Ljubljani 1. 1895.

Ime vitežkega cesarja Franca Jožefa I. bode tudi v zgodovini mesta Ljubljane zapisano z neizbrisnimi črkami hvaležnosti.

Ljubljana, glavno mesto Kranjske in središče slovenskih pokrajin, je zadela 14. aprila 1. 1895. velika nesreča. Potres je uničil veliko poslopij, nesrečnih storil premnogo družin. Naš presvetli cesar Franc Jožef I. je prvi poslal 10.000 gld. podpore Ljubljančanom in 5000 gld. okoličanom. Pa to še ni bilo dovolj njegovi očetovski ljubezni. V svoji veliki naklonjenosti do zvestih podložnikov je 7. maja 1. 1895. sam prišel v Ljubljano tolažiti nesrečne meščane in navdajat jih z novim upom. Hvaležni slovenski narod nikdar ne bo pozabil, da je ob veliki nesreči presvetli vladar v Ljubljani sam tolažil z lajšajočimi besedami ubogega bolnika v bolnišnici, da je dobrotljivo pogledal v kuhinje, ki jih je ustanovila krščanska ljubezen revežem, in da je v potrta srca vdihnil nove upe in nove nade. V znak hvaležnosti za njegovo pomoč in njegove tolažilne besede, s kojimi je tako plemenito lajšal bedo ponesrečencem po potresu, je občinski svet Ljubljanski sklenil, postaviti na javnem trgu v spomin prihoda Nj. Veličanstva v Ljubljano povodom potresne katastrofe krasen spomenik.

Ko bi kdo zabilježeval cesarjeve darove, ki jih beremo po časopisih, gotovo bi naštel v jednem letu milijon goldinarjev. Koliko darov pa izda na leto njegova radodarna roka na skrivnem, ko levica ne vé, kaj je dala desnica; to so darovi, katerih

javnost ne izvé, ki ostanejo zapisani v srcih posameznikov, ki imajo pa prav vsled tega še večjo vrednost. S tem si postavlja preblagi vladar v srcih svojih narodov spomenik, kojega tudi časa zob ne bo razrušil. Kameniti spomenik razpade, zlati napisi obledé, ali dobra dela, s pomočjo katerih se je marsikatera obupajoča duša obvarovala obupnosti, ta dobra dela ne bodo pozabljena nikdar. Zato pa blagoslovljajo milijoni preljubega cesarja, in molitve, ki jih pošiljamo vsaki dan k Bogu, da bi nam ohranil njega in njegovo cesarstvo, prihajajo iz hvaležnih src.

10. Cesar, prijatelj otrok.

Ko pride nekoč cesar iz gradu Gödöllő, zagleda pred sabo dečka, ki se je tresel mraza. Prijazno ga vpraša vladar, kaj išče. Deček je bil v zadregi spočetka, a kmalu se mu razvozlja jezik. Cesar ga potrpežljivo in pazno posluša, a vendar ni mogel natančno izvediti iz njega, kaj hoče; zato ga začne sam izpraševati tako-le:

„Kako Ti je ime?“

„Emil Csanyi, Veličanstvo!“

„Koliko si star?“

Dvanajst let, Veličanstvo!“

„Kdo so Tvoj oče?“

„Ivan Csanyi, Veličanstvo!“

„Kaj so oče?“

„Bili so delavec v tovarni za stroje kraljevih ogerskih državnih železnic; pred tremi leti so ponesrečili v tovarni, stroj jim je namreč odtrgal desno roko in desno nogo.“

„Od česa pa živé zdaj?“

„Imajo pet in dvajset goldinarjev pokojnine na mesec.“

„Koliko otrok Vas je?“

„Pet, Veličanstvo!“

„To je žalostno!“ pravi cesar. Potem nadaljuje:

— „No, česa pa iščeš v Gödöllő?“

Deček je bil v zadregi, potem pa odgovori jecljaje:

„Prišel sem, prosit kralja, da bi se nas usmilil.“

Cesar se zamisli za trenotek, potem pa pokliče lovca, ki je stal poleg vrat ter mu veli, da pelje dečka v kuhinjo, da mu dadó nekoliko velicnih bankovcev ter ga odpravijo potem takoj domu, zakaj deček je prišel to daljno pot, ne da bi vedeli starši njegovi, kateri so gotovo zanj v velikih skrbeh.

Kako so se začudili starši, ko je dečko pripovedoval, kje je bil in kako milostno je ravnal cesar ž njim.

11. „Rad bi videl svojega cesarja.“

Ko je potoval naš cesar l. 1852. po svojih deželah, vstane neko jutro na vse zgodaj ter se gre sprehajat. Pot ga nanese mimo stare bajte. Pred vrati je sedel deček, solze so mu lile iz oči. Usmiljen stopi cesar k njemu ter ga vpraša, zakaj joče tako silno. „Oče in mati sta šla v mesto gledat cesarja. Nista me hotela vzeti seboj, a rad bi videl svojega cesarja,“ odgovori dečko ter zajoče na novo. Cesar se mu nasmehne milo, podari mu cekin in pravi: „Daj ta krajcar očetu, naj ga shranijo za te. Mene pa poglej dobro; ko pridejo mati domu, jim pa reci, da si videl cesarja in si govoril ž njim!“ Deček ga gleda debelo, naenkrat se mu razvedri lice, ali od samega strahu ne more ziniti besede. Cesar se pa vrne z veselim srcem v mesto.

12. Cesar v šoli na Predilu.

Naš cesar obiskuje na svojem potovanju tudi zelo rad šole, da se prepriča, kako se učé otroci. Nekoč pride na Predil. Pri tej priliki gre v šolo in prosi učitelja, naj izprašuje učence. Neki deček je odgovarjal zelo gladko in glasno. To se je cesarju jako dopadlo.

„Kako se pišeš?“ ga vpraša cesar.

„Jožef Bogovič, ljubi gospod cesar!“

„Kaj so Tvoj oče?“

„Prosim, gospod cesar, oče so rudniški delavec v Rablu (vas pod Predilom na Koroškem); vsako soboto pozno po noči pridejo domu in v ponedeljek na vse zgodaj gredo zopet z doma.“

„Ali boš tudi ti rudokop?“

„Ne, jaz bi bil najraje vojak in bi bil rad tako hraber kakor oni junaki, ki imajo tu zdolaj na cesti spomenik.“

Leta 1809 so bili namreč na tej cesti grozni boji med Avstrijci in Francozi in ta spomenik nas spominja na hrabre avstrijske junake, ki so padli v tem boju.

Cesarju so se dečkovi odgovori zelo dopadli ter ukaže svojemu adjutantmu, da zabilježi dečkovo ime v knjigi.

O Božiču je prejel pridni Jožef Bogovič iz Dunaja velikansko škatljo. Ko jo odpre, zagleda v nji polno igrač, knjig s podobami, vojakov in poleg tega še pismo, v katerem je stalo, da se Nj. Veličanstvo milostno spominja najpridnejšega dečka v vaški šoli na Predilu ter mu pošlje zato to božično darilo. Lahko si mislimo, koliko veselja je napravilo to cesarjevo darilo v nizki koči. S solznimi očmi pravi mladi dečko svoji materi: „Boste videli, mati, da se bom tudi jaz spomnil svojih besedi in bom postal priden vojak, ki dá rad življenje za svojega cesarja.“

„Prav tako, sin moj,“ pravijo mati. „Cesar, ki ne pozabi pri svojih vsetranskih vladnih opravilih ubogega otroka, ki stanuje v revni koči v najbolj skriteh zakotju države, zasluži res, da ga iskreno ljubimo. Pojdi sem, ljubi moj sin, in moliva goreče za cesarja in za vso hišo Habsburško!“

13. Cesar Franc Jožef I. v vojaški šoli.

Pred nekaterimi leti je prišel cesar Franc Jožef I. nena doma v Dunajsko Novomesto nadzirat ondotno vojaško šolo

Prišel je v razred, kjer je stotnik-učitelj ravno razlagal zgodovino. Cesar pozdravi učitelja in pravi: „Prosim, ne dajte se motiti, gospod stotnik, nego nadaljujte pouk!“ Ko to izreče, položi generalski klobuk na prvo klop pred nekega učenca, nasloni se ob klop ter pazno posluša.

Mladega učenca pa začne mikati cesarjev klobuk. Ko misli, da ga nihče ne opazuje, izdere jedno zeleno peresce iz klobuka, vtakne ga v svojo knjigo in — imel je spomin na cesarja. A njegovi sotovariši so to opazili ter ga po znamenjih prosili, da pribavi tudi njim tak spominek. Mladenič se da priprostiti, puli peresce za perescem ter jih razdeluje med tovariše. Zdajci pa mu izpodleti cesarjev klobuk ter pade cesarju na roko. Cesar se ozre ter vidi predrznega mladeniča, kako stoji pred njim bled in trepetaje od strahu. „Kaj si hotel s peresci, ljubi moj?“ vpraša ga cesar prijazno. „Spomin na Vaše Veličanstvo bi bili radi imeli!“ zajeclja mladenič. „Tako!“ pravi cesar, „spomin na mene bi radi imeli, no bodi vam! Tu imate še ostalo perje iz generalskega klobuka ter podari peresa presrečnim učencem. Nato se obrne k stotniku, rekoč: „Gospod stotnik, prosim, bodite tako prijazni ter posodite mi za nekaj časa svojo kapico!“

14. Cesar Franc Jožef I. in stražnik.

Kadar stanuje Franc Jožef I. v svojem poletnem gradu Schönbrunnu blizu Dunaja, vstaja navadno med peto in šesto uro zjutraj. Nato popije skledico kave, zapali si viržinko ter gre pri stranskih vratih (kjer stoji vedno častna straža) v miren kotic graščinskega vrta. Tam čita nemočen časnike in druge vladarske stvari. Nekoč je ostal čez navaden čas na vrtu, in straža pred vrati se je ta čas premenila. Ko potem cesar pride in misli skozi ona vrata oditi v svoj grad, ne pusti ga stražnik, ki ne pozna cesarja, oblečenega, kakor je navaden častnik.

„Strogo mi je ukazano, da smem skozi ta vrata pustiti jedino cesarja.“ „Saj sem jaz cesar!“ pravi Franc Jožef I. Stražnik zmaje z glavo ter odgovori: „To bi lahko rekel vsakdo! Cesar je drugače oblečen nego vi, in sploh se jaz držim ukaza ter ne pustim nikogar skozi ta vrata, kakor le presvetlega cesarja samega!“ To rekši, sname puško z rame ter jo napne proti gospodu. Kako si je cesar pomagal iz te zadrege? Prav čudno. Odhitel je takoj na vojaško stražarnico, poklical zapovedujočega častnika in dva vojaka, in ti so morali iti s cesarjem do vrat ter izpričati, da je res on cesar.

Stražnika odvedo nato v veliko stražarnico ter ga na cesarjev ukaz pohvalijo za njegovo vestno vedenje. Cesar sam mu pošlje polno pest čisto novih srebrnih goldinarjev, češ, da bo drugič spoznal cesarja tudi brez prič.

15. Cesar, krstni boter.

V svojih mladih letih je šel cesar nekoč na lov na Štajersko. Oblečen je bil kot navadni častnik in imel seboj samo jednega spremljevalca. Taval je po svojem lovskem okrožju, a ker ni znal natančno meje, je zašel v tuje okrožje. K nesreči ju zagleda lastnik tega okrožja prav v trenutku, ko sta z nabito puško prežala na divjega petelina. Razjarjen zavpije posestnik: „Ali res ni več zakonov v deželi, da že vsakdo lovi, kjerkoli se mu ljubi?“ Potem stopi k cesarju in ga vpraša:

„Kdo ste, mladi gospod?“

„Častnik!“

„To vidim, pa kako se imenujete?“

„Franc mi je ime!“

„Ali samo Franc? Prosim celo ime!“

„No, pridenite še Jožef.“

„Torej Jožef Franc! Dobro; tožil Vas bom pri Nj. Veličanstvu.“

„Jaz grem danes sam na Dunaj in vzamem zatožbo lahko seboj. Zastavim Vam svojo častno besedo, da pride zatožba v cesarjeve roke.“ Ta miren in hladnokrvn odgovor posestnika nekoliko osupne, a se vendar čuti v svoji pravici. Zato stopi k mlademu gospodu in mu pravi razjarjen: „Za sedaj Vam vzamem puško.“

Vljudno, a prav tako odločno se ustavlja cesar temu nasilstvu in pravi, da mu jo bo dal prostovoljno in sicer v njegovem stanovanju.

Posestnik je bil s tem predlogom zadovoljen ter pelje oba častnika v svoj gradič. V pritlični dvorani zagledata gospodinja in kopico lepih otrok. Iz čmerikavega obraza svojega moža je spoznala, da mu ni šlo vse po volji in ga vpaša po vzroku.

„Kaj bi se ne jezil?“ pravi mož. „Poglej ta dva gospoda! Celo noč sta lovila v mojem okrožju ter mi izpodila divjega petelina, katerega sem hranil za krstno slovesnost našega novorojenca.“

Ta odgovor vsprodbudi cesarja, da pogleda v kot, kjer je v lepi zibelki spalo majhno dete. Cesar stopi k zibelki in smehljaje opazuje mlado človeško bitje. „Oh,“ vsklikne cesar, „to je najljubeznivejši angelj!“

Mati se zasmehlja pri teh besedah, in se je popolnoma zavzela za mladega častnika. Obrne se k svojemu možu in ga prosi, da ju povabi na mali prigrizek.

„Ej, res je,“ odgovori gospodar. „Kdor je celo noč na lovu, postane gotovo lačen.“

Četrte ure pozneje so sedeli gospodar, gospodinja in oba častnika za mizo, prigrizovali gnjat in pili dobro štajersko vino. Vino je razvozljal jezike, vname se živahen pogovor. Gospodinja je bila tako dobre volje, da se začne šaliti z možem in vpraša, če bo res častnika Jožefa Franca zatožil cesarju.

„Ej, kaj hočem!“ odgovori gospodar. „Cesar bi imel preveč opraviti, da bi se ukvarjal s takimi malenkostmi. Stvar je dognana; ne govorimo več o tem!“

„Ker mi nečete nesti tega dogodka za menoj,“ pravi cesar smehljaje, „upam, da ne boste odrekli moji prošnji.“

„Če jo morem izpolniti, gotovo ne.“

„Prosim Vas, da smem biti krstni boter Vašemu otročičku.“

Vsa vesela podá gospodinja gostu roko in pravi:

„Ponudbo sprejem z največjim veseljem.“

„Kedaj pa bo krst?“ vpraša cesar.

„Prihodnjo nedeljo! Ako ne boste zadržani, pripomni gospodar.“

„O, si bom že napravil prosto in prosim, dovolite mi tudi, da pripeljem seboj nekaj svojih prijateljev.“

Nedelja je prišla in ž njo tudi boter, lovec na divje peteline, Jožef Franc. Ali, oj čuda! Priprosti častnik se je čudno izpremenil. V generalski uniformi, z redi na prsih, stopi z dvema spremljevalcema pred posestnika. Ta je bil tako osupnen, da ni mogel niti besedice izpregovoriti v pozdrav.

„Veličanstvo,“ začne zmedeno govoriti, „ali mi morete odpustiti?“

„O, ni treba nič odpuščati!“ mu seze cesar v besedo. Saj ste imeli Vi prav. A to, kar je zakrivil lovec Jožef Franc, bo popravil boter Franc Jožef. Danes je dan veselja v Vaši hiši in tega dneva si ne smete greniti z neprijetnimi spomini.“

Tacih in jednacij dogodkov vé narod prav mnogo o našem ljubeznivem in prijaznem cesarju in ni čuda, da ga vsi tako iskreno ljubimo, zakaj, kdor ljubezen seje, ljubezen žanje.

16. Invalid o cesarju Francu Józefu I.

Leta 1855. je obiskal cesar Franc Jožef I. Lvov, glavno mesto Galicije. Obiskoval je bolnice, ni se strašil nobene bolezni, vsakega bolnika je hotel tolažiti s prijazno besedo v materinem jeziku. Ljudje so se čudili toliki dobroti in ljubeznivosti. Marsikdo je vedel pripovedovati, kako skrbi za svoje vojake. Med množico, ki je stala pred bolnico, kjer je bil ravno cesar, bil je tudi invalid. Zlata medalija za hrabrost mu je kinčala prsi, možato in ravno se je držal, le desni rokav mu je mahal prazen ob strani; leta 1849. bila mu je odtrgala italijanska krogla roko. „To je pa vendar preveč, da se upa naš cesar celo v bolnice. Kako lahko bi našel kako bolezen,“ oglasi se starka poleg njega. „Vi še ne poznate cesarja,“ odgovori invalid. „Leta 1849., komaj se mi je zacelila rana za desnico, lotila se me je kolera. Ležal sem v bolnici na Dunaji. Bil sem že okreval toliko, da sem mogel hoditi okoli. Bil sem ravno na dvorišči, kar pridrdra kočija. Iz nje skoči cesar sam ter stopi skozi vrata. Molče ga pozdravlja straža. Lahkim korakom stopa Franc Jožef po stopnicah. Ravno hoče v dvorano, kjer je bilo vse polno bolnikov, kar prisopiha za njim bolniški zdravnik, kteremu so bili javili, da je prišlo Njegovo Veličanstvo. Prestrašen stopi zdravnik pred njega ter pravi: „Oprostite, Veličanstvo, Vaše življenje je v nevarnosti, kajti tu niso sami ranjenci, nekteri so bolni tudi za kolero!“ Cesar postoji, roko položi zdravniku na ramo, rekoč; „Hvala vam za opomin, gospod zdravnik. Pošteno mislite. Pa povejte mi, ali bi šli vi med bolnike, ko bi ležal vaš sin za kolero bolan med njimi?“ — „Seveda, ko bi bil sin med njimi, velevala bi mi dolžnost, naj ga obiščem,“ odgovori zdravnik. — „Nu, glej“ odgovori cesar, „v tej dvorani leži mnogo mojih sinov; ali mi braniš še poti do njih“.

Tako je pripovedoval invalid; poslušavci so kar strmeli. Ko pride cesar iz bolnice, pozdravi ga ljudstvo navdušeno kakor nikdar poprej.

17. Cesar Franc Jožef I., lep vzgled obožnosti.

Bilo je 8. decembra 1852. leta na praznik čistega spočetja Marije Device. Prijetno je ta dan sonce sijalo, kar je za tak zimski čas gotovo redka prikazen. Dunajčani, vsak po svoje praznično oblečen, hiteli so popoldne iz mesta, da si zunaj mesta poiščejo veselja in zabave. Znano je namreč, da se Dunajčani radi izprehajajo in najprijetnejši kraj v sprehajališči jim je tako imenovani „Prater“ zunaj velicega dunajskega mesta. Zato je tudi ta dan bilo vse živo po Praterskih ulicah. Staro in mlado, imenitni in ubožni, vse je vrelo po ulicah. Krasne kočije z gospodo so drdrale, mladi gospodje in gospodičine na lepo osedlanih konjih so jezdili po širokej cesti naravnost v Prater. Mej toliko množico raznega ljudstva zapoje zvonček in duhoven v belej obleki se prikaže na cesti, nesoč presveto rešnje Telo bolniku za sveto popotnico. Spodobno se ljudje duhovnemu gospodu umikujejo na desno in na levo; nekteri se odkrivajo, drugi bolj mlačni tudi ne, a malo jih je, ki bi se bili priklonili. V tem trenutku pridrdra dvorska kočija ter obstoji med gostimi vrstami sprehajajočega ljudstva. Iz kočije stopi zal mladenič lepe in visoke rasti, ponižno se odkrije, pade na kolena in prejme blagoslov s presvetim rešnjim Telesom iz duhovnikovih rok. In kaj pravite, kdo je bil ta zal mladenič, ki je dal tako lep vzgled pobožnosti sprehajajočim Dunajčanom? To je bil naš dobri in presvetli cesar, Franc Jožef I., takrat še mladenič star 21 let. Velika množica ljudi to videč, obrne se za mladim cesarjem ter ž njim vred spremi duhovnika s presvetim rešnjim Telesom. In kako bi ne bili pač srečni mi avstrijski državljani, ker imamo vladarja, kateri se ne sramuje svoje svete katoliške vere očitno spoznati pred ljudmi in moliti kralja nebes in zemlje v skrivnostnem zakramentu presvetega rešnjega Telesa. Otroci, ta izgled vam bodi vedno pred očmi, ter delajte tudi vi tako ves čas svojega življenja, ne brineč se za one, ki se vam posmehujejo.

18. Cesar Franc Jožef I., čestilec najsvetejšega Zakramenta.

Dne 22. julija 1855. l. bila je slovesna procesija iz stolne cerkve sv. Štefana na Dunaji k znamenju brezmadežnega spočetja na Dvoru, katero je bil postavil 18. maja 1647 cesar Ferdinand III. na čast presveti Devici. Vsi nadvojvode in cesar sam v opravi vojnega maršala in cesarica stopala sta za presvetim rešnjim Telesom. Ko se je vračala procesija, začne deževati. Cesarju in cesarici so ponujali dežnike, ali ona jih nista hotela. Gologlava sta končala procesijo in akoravno mokra, nista šla iz cerkve, dokler ni bil gotov blagoslov in zahvalna pesem. Tako lep izgled pobožnosti je dajal svojim podložnikom.

19. Cesar Franc Jožef I. pri procesiji sv. rešnjega Telesa.

Z velikim sijajem se je vršila procesija sv. rešnjega Telesa leta 1886. Vdeležili so se je najvišji dvor, ministri in visoki dostojanstveniki, generali in občinski svet. Za Najsvetejšim je pa korakal Nj. Veličanstvo cesar z gorečo svečo, spremljan od nadvojvod; — Najsvetejše pa je nosil kardinal knezonadškof dunajski. Krasoto uniform in bliščečih redovnih zvezd, vojaški blesk in razkošje dvornega obredništva je pa prekosiла velika pobožnost Nj. Veličanstva cesarja. To je bila podoba, da ne more biti veselejše. Vladar 40 milijonov podložnikov je pred vsem svetom spoznal svojo vero. Najvišjemu je dal čast in svojim podložnikom izgled prave vernosti. Veliko tujcev je bilo tistikrat na Dunaju, med njimi mnogo drugovercev; a vse je preobladala pobožnost vladarjeva ter resnoba in vzvišenost te svečanosti. Naj bi Gospod Bog našega plemenitega vladarja, ki tudi sredi kroninega bleska ne pozabi na vero, temveč jo brez strahu priča, še dolgo ohranil svojim narodom!

20. Kakó je udan cesar Franc Jožef I. v voljo božjo.

Vsi avstrijski narodi ljubimo svojega cesarja na vso moč. Kako je Avstrija tesno združena s cesarsko hišo, to je pokazal pretresljivi dogodek dne 30. prosinca 1889. l. — cesarjeviča Rudolfa smrt. Ko je brzovjav bliskoma raznesel po širni Avstriji strašno novico o nagli smrti prestolonaslednika Rudolfa, jediniga sina preljubljenega našega cesarja, bilo je vse prestrašeno in iznenadjeno. Cesarja in Avstrijo zadel je hud udarec. Toda imejmo zaupanje v previdnost Božjo, kakoršno je izrazil presvetli cesar v zahvali „svojim narodom,“ rekoč:

„Najtežji udarec, ki je mogel zadeti Moje očetovsko srce, nenadomestna izguba Mojega jedinega dragega sina navdala je z najglobokejšo žalostjo Mene, Mojo hišo in Moje zveste narode. Klanjam v ponižnosti Svojo glavo pred neizvedljivim sklepom previdnosti Božje ter s Svojimi narodi prosim Vsegamogočnega, naj Mi dá moč, da ne bodem opešal v vestnem izpolnjevanju Svojih vladarskih dolžnostij.“

Presvetli cesar je pri tej žalostni priliki zopet pokazal svoje pravo krščansko mišljenje. Podaril je namreč grad Majerling, kjer je cesarjevič umrl, nunam karmelitaricam. Sobo, v kateri so našli cesarjeviča mrtvega, so pre naredili v kapelico, kjer se vsako leto darujejo svete maše.

Bog ohrani, Bog obvaruj nam cesarja, Avstrijo!

XIX. Blago materino srce cesarice Elizabete.

Sveta Elizabeta, deželna grofinja Tirinška, je bila revežem posebno naklonjena; kjerkoli in kadarkoli je mogla, jim je pomagala in delila milodare. Njenemu možu pa to ni bilo po volji in ji je prepovedal, hoditi k revežem v hišo. Na to pa pravi sama sebi: „Kaj, najlepša zabava in največje veselje, kar ga uživam na svetu, naj mi bo prepovedano? Lač-

nih, kojih je vsaki dan toliko pred mojimi vratni, bi ne smela nasititi? Za ta dvor z vsemi zabavami in veselicami nisem nikdar posebno marala. Jedino veselje na dvoru so mi bili reveži, kadar sem jim pomagala iz nadlog in težav.“ Med tem stopi v sobo otrok s solzami o očeh ter milo prosi grofinjo, da bi pomagala materi, ki leži doma bolna. „Dete,“ pravi Elizabeta, „nič več ti ne smem deliti milodarov.“ „O, prosim Vas v imenu božjem, milostna gospa, pomagajte nam, dokler ni prepozno!“ „Pomagala ti bom, naj bo, kar hoče, odgovori Elizabeta. Takoj napolni jerbas z jedili in se napravi na pot. Žal, med potjo jo pa sreča njen mož. Nevoljno jo vpraša: „Kaj neseš v jerbasu?“ „Cvetice,“ odgovori ona v tej zadregi. „Pokaži!“ Elizabeta odgrne vsa prestrašena jerbas, in glej čudo! Ves jerbas je bil napolnjen s cveticami. Istina je, cvetice so delo milosrčnosti; teh cvetic tudi vihar ne uniči; to so zvezde na nebu, ki nikdar ne zajdejo.

In prav našo cesarico kinčajo najlepše cvetice milosrčnosti. Ona nima le imena po sv. Elizabeti, ampak ima tudi vse njene čednosti. Njeno največje veselje je, obiskovati reveže, bolnike tolažiti ter stradajočim in obupajočim brisati solze. Komaj nekaj dni je bivala cesarica v novi domovini, se je njeno blago srce že spominjalo revežev. In od tistega časa je razdelila že mnogo mnogo tisočakov med reveže. Kadarkoli se je spominjal cesar svojih revežev, ni nikdar izostala tudi cesarica. Ni ga v državi dobrodelnega zavoda in tudi ne ustanove za sirote in revne otroke, da bi cesarica ne prispevala z večjim darom; in nebroj je tudi tacih dobrodelnih zavodov in ustanov, katere cesarica sama vzdržuje. Kadar potujeta cesar in cesarica skupaj, obišče cesarica vse deklinške šole, sirotnišnice in bolnišnice. Ne boji se ob tacih prilikah nalezljivih boleznih, ne neprijetnega vzduha v bolnišnicah, ampak nevstrašeno stopa od bolnika do bolnika ter se pogovarja z vsakim kar najprijazneje.

Posebno l. 1866. se je pokazala cesarica kot pravi „angelj ranjencev,“ kakor so jo pozneje čestokrat nazivljali. Ko so se naši vojaki bojevali na bojiščih na severu in na jugu kakor levi za čast Avstrije in ko so vlaki dovažali skoraj vsako uro ranjene vojake na Dunaj, tedaj je hitela naša usmiljena cesarica od lazareta do lazareta, od bolnišnice do bolnišnice ter je tega ranjenca tolažila, družega povpraševala po njegovih željah, tretjega hvalila zaradi njegove hrabrosti ter mislila sploh na vse, le na-sé ne, zakaj za ranjenci se je klatila kot črn strah kolera in vročinska bolezen. Neštevilni so bili pretresljivi dogodki, kojih središče je bile cesarica. Nekoč pride v vojaško bolnišnico. Tu zagleda vojščaka, kojemu je sablja skoraj razdrobila del glave. Ganjena vpraša cesarica ranjenca, če ima še kako željo, dragevolje mu jo bode skušala izpolniti. Z umirajočimi ustni odgovori vojak: „Zdaj, ko je bil toli srečen, da je videl Nj. Veličanstvo cesarico ob svoji smrtni postelji, nima na tem svetu nikake želje več, in se bode zadovoljno ločil iz sveta.“ Vsi so bili ganjeni, ko so slišali te besede in usmiljena cesarica naša se je pa britko zjokala.

Cesarica pa ni usmiljena samo do Dunajčanov in vojakov, ampak do vsakterega državljana. Kedar se pokaže v tem ali onem kraju kaka potreba, če je napravil škodo požar, povodenj, potres, če je bila kje slaba letina, v tacihi slučajih priskoči naša dobrotna deželna mati še poprej na pomoč predno jo prosimo.

Ko bi hoteli napisati vsa dobra dela, katera je naša cesarica skazala revežem, bi morali napisati veliko knjigo. Njena roka je revežem vedno odprta in opravičene prošnje še ni nikdar odbila. Ona je vladarica, kakoršne ni dobiti na prestolih svetá in po vsej pravici jo prišteva zgodovina v vrsto slavnih žená. Ona je najlepši vzgled vsem ženám, katero je previdnost božjo odločila za ta visoki poklic.

Cesarica Elizabeta je pa tudi velika prijateljica in dobrotnica otrok. To nam kaže ta-le dogodba:

Blizu Dunaja je živela starka s svojo hčerko. Siromašno se je živila s pletenjem košev in pletenic, ktere je nosila hčerka na prodaj. A zima je bila huda, matere se loti bolezen. Kar je bilo prihranjenega v hiši, porabili sta za zdravnika in zdravila. Pridna hčerka trudila se je na vso moč, da si prisluži denarja za sé in za mater. Nekega jutra zgodaj oprti si pletenic, kar jih je imela gotovih, da bi jih nesla v mesto na prodaj. Med potom je računila, koliko bi li mogla skupiti, kaj bi li nakupila za denar. A pot je bila dolga. Trudna sede pod tanko smreko, da si počije.

Kar pride po poti gospa. Ko vidi žalostno dekle, sede poleg nje in jo vpraša ljubeznivo kam gre, kako ji je. Dekle ji potoži svojo revščino. Tako živo in odkritosrčno je govorila, da se zaleskeče gospej solza usmiljenja v očeh. Malo pomisli, pa pravi: „Dobro, da sva se sešli danes. Meni treba mnogo pletenic v gospodinjstvu. Če ti je prav, kupim jih od tebe, da ti jih ne bo treba nositi v mesto. Deklici je bilo prav. Gospa stopi na pot, pomigne strežaju, ki je čakal tam blizu in mu izroči pletenice; potem pa seže v žep in plača deklici blago, za vsako pletenico po cekin. Zavzeta strmi deklica na toliko bogastvo, še zahvaliti se ni mogla. Ko povzdigne oči, gospe ni bilo več blizu, odtegnila se je zahvali. Še je strmela deklica na denar v svoji roki, kar pridejo gospod župnik po potu. Vesela mu pripoveduje deklica, kolika sreča jo je došla. „Kakor nebeška kraljica bila je gospa pred menoj! Tako bogato me je obdarila, pa še zahvaliti se ji nisem mogla. Da bi le vedela kdo je!“ tožila je deklica. Župnik ji pa odgovori: „Res je gospa blaga kakor nebeška kraljica. Angeljsko srce ji bije v prsih. Ona je — cesarica avstrijska Elizabeta.

Ko pride deklica domu k svoji materi ter ji poroči veselo novico, sklone se mati na postelji, hči pa pade na kolena pred

posteljo in zahvalita se v vroči molitvi Bogu za toliko dobroto in prosita blagoslova Božjega za cesarico in celo avstrijsko hišo.

Kako usmiljeno srce ima naša cesarica za reveže, pove nam tudi ta-le dogodba:

Dne 22. aprila 1868. l. rodila se je cesarju nadvojvodinja Marija Valerija. O Božiču istega leta peljala se je cesarica skozi Dunajske ulice kupovat svojim ljubim za božičnico. Naenkrat ukaže kočijažu, naj postoji. Kaj je bilo? Pred vratmi neke hiše stala je objokana deklica, raztrgano krilice pričalo je o revščini, blede lice o lakoti. Usmiljena pokliče cesarica deklico k sebi, praša jo, kaj ji je. Boječe ji potoži otrok, da je mati bolna, v hiši pa ni ne kosca kruha. „Tu je najlepši dar za moje,“ reče cesarica, ter izprazni svojo mošnjico v roke revici. Tistikrat cesarica ni kupila nič za božičnico, deklica in njena mati sta pa imeli vesel Božič kakor še nikdar.

XX. Naš cesar, vreden naslednik Rudolfa Habsburškega.

Hstanovitelj naše cesarske hiše, Rudolf Habsburški, je bil moder in mogočen vladar. S svojim bistrim duhom in močno roko je napravil red v nemškem kraljestvu. Še bolj kakor z bistrim razumom si je pridobil udanost in zvestobo podložnikov s svojim blagim srcem. S svojimi podložniki je bil prav domač in prijazen ter jih je obiskoval tudi v najbolj ubožnih kočah.

V tem duhu deluje tudi cesar Franc Jožef I. Vsakdo občuduje njegovo modrost, njegovo junaštvo in njegovo usmiljeno srce in vsakdo se takoj navduši zanj, ko vidi, koliko dobrih del stori in kako ljubeznivo občuje s podložniki. Vsakdo sme k njemu, z vsakim je ljubezniv in odkrit; v pogovoru ni le ljubezniv, ampak prav prisrčen, do vsacega je pravičen in dobrotljiv, on je pravi prijatelj in oče svojim narodom. Tak je

torej naš cesar in prav zaradi teh njegovih lepih čednosti ga tudi vsi tako iskreno ljubimo. Resnične so besede, ki so bile zapisane nekoč na nekem slavoloku: „Kako bogat je pač naš cesar, milijoni src so njegov zaklad!“ Skoraj ni mogoče verjeti, tako pripovedujejo ljudje, ki prihajajo od njega, da je tako visok gospod, kakor je naš cesar, tako zelo ponižen, priljuden in postrežljiv do vsacega. Vedno je dobre volje, in če tudi kdo zine kako neumestno besedo, nič ne zameri; z vsakterim občuje tako prijazno, kakor bi ne bilo nič razlike med njima.

XXI. Pobožnost Nj. Veličanstev cesarja in cesarice.

Nudi cerkev skazuje cesarju in cesarici pri vsaki priliki največje spoštovanje in dolžno zahvalo. Vse cesarske slavnosti se pričenjajo s slovesno službo božjo in verniki se opozarjajo v propovedih na bisera usmiljenosti in pobožnosti, ki se lesketata v kronah Nj. Veličanstev.

Prevzvišeni vladar je izpregovoril pri neki priliki te-le besede: „Štejem si v čast, da spoznavam svojo vero in upanje na Onega, ki daje moč kraljem, z dejanji.“ V izpolnjevanju verskih dolžnosti dajeta cesar in cesarica otrokom, dvoru in vsem narodom najlepši vzgled; zato je imenoval pspež Pij IX. našega cesarja: „kneza odlične pobožnosti.“ Ob nedeljah in praznikih sta cesar in cesarica ob 11. uri pri sv. maši. Vsi člani cesarske hiše radi molijo, prejemajo sv. zakramente in se vdeležujejo cerkvenih slovesnosti. Vsako leto o Veliki noči umiva cesar 12 starčekom noge in cesarica pa 12 starim ženicam in to v pričo celega dvora. O Veliki noči in o sv. Rešnjem Telesu se vdeleži cesar in ž njim ves dvor procesije. Prav ganljivo je videti, kako stopa cesar odkrit za Najsvetejšim ter prosi Boga blagoslova za-sé in celo cesarstvo. Kjerkoli se nudi prilika, pokaže cesar odkrito

in pogumno svojo vero. Pred Bogom se naš cesar globoko klanja; pred Bogom hoče biti Nj. Veličanstvo prav navaden človek, kakor vsakdo drugi.

Svoj verski čut kaže cesar tudi na potovanju. Navadno je njegova prva pot v cerkev ter tam prav pobožno moli. Duhovnikom poklada toplo na srce, naj vzgojujejo vernike v strahu božjem tako, da bodo zvesti in udani cerkvi in državi. Leta 1856. je rekel: „Moja želja je, da bi imeli moji podložniki časna bogastva, ne da bi izgubili večno bogastvo.“

Dokaz njegovega pobožnega mišljenja je bila tudi božja pot v sveto deželo. Pred Jeruzalemom je stopil s konja, pokleknil in s solzami v očeh poljubil zemljo, po kateri je hodil Zveličar. Kako pobožno je molil križev pot in molil v cerkvi božjega groba globoko ganjen za-sé in svoje kraljestvo!

Z enakimi verskimi čutili kakor cesar je prešinjena tudi presvetla cesarica. Največja skrb ji je bila v prvi vrsti verska vzgoja svojih otrok. V cerkev jih je vodila za roko in skrbela, da so prejeli prvo sv. obhajilo z največjo slovesnostjo, katera je napravila na otroško srce neizbrisljiv utis.

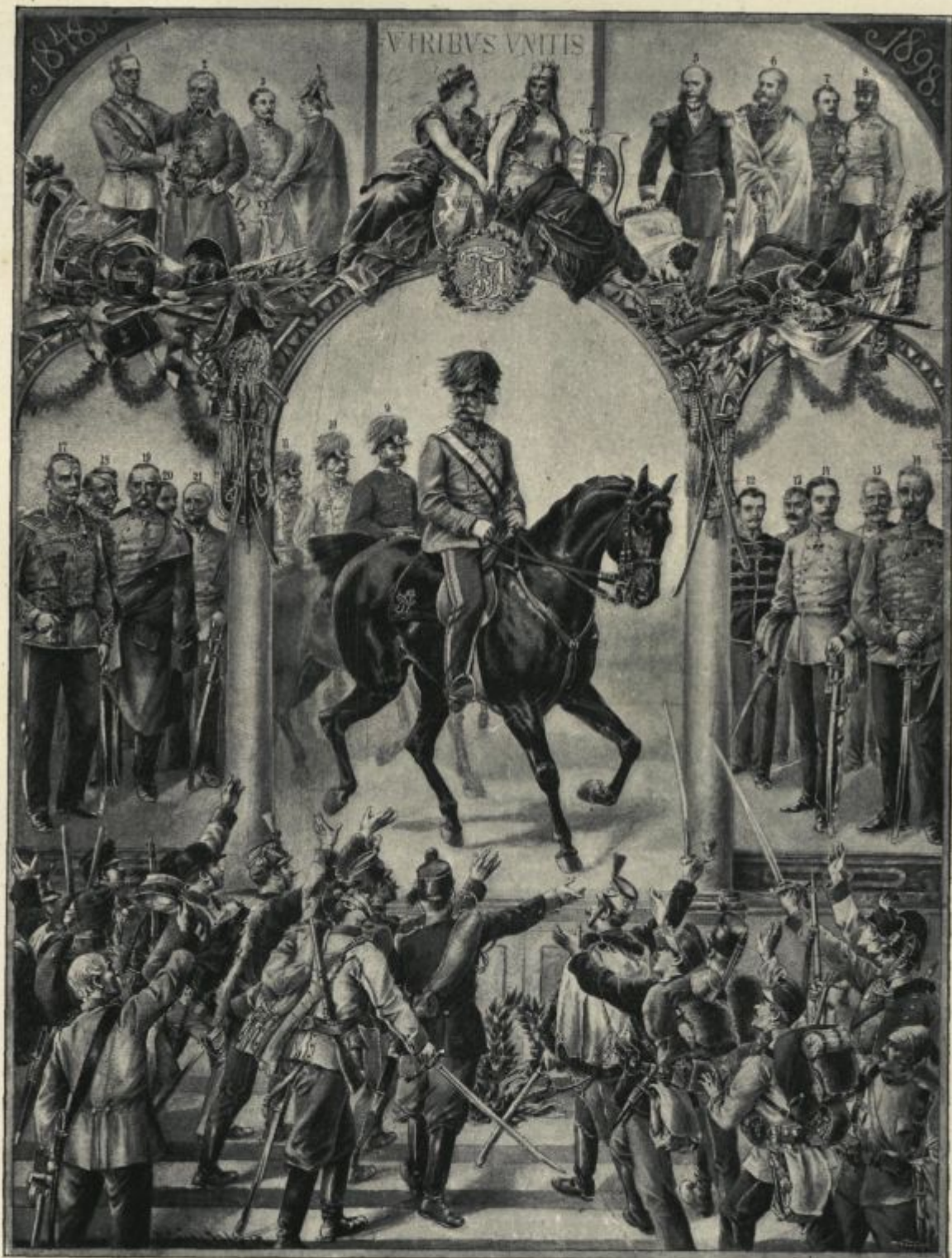
Tako duhti iz venca najlepših ženskih čednosti, ki obdaja njeno srce in duh, posebno roža pobožnosti.

Vsemu, kar je lepo, čisto in nežno, je ona najlepša pred-podoba. Zato je daroval tudi tej „roži bavarski“ sv. oče Pij IX. l. 1855. zlato rožo, kakoršno podeli cerkveni glavar le tistim kneginjam, ki se odlikujejo s posebnimi čednostmi. Narejena je ta „zlata roža“ iz najčistejšega zlata, katero polijo med molitvami z balzamom in mošusem (dišečim oljem), jo blagoslove in posveče. Ta roža je prispodoba Kristusova. Od njega izhaja prijeten duh človekoljubja in blagoslovjajoča moč njegove milosti. Da bi bila presvetla cesarica vedno deležna tega blagoslova in te milosti!

Ko je visoka gospa l. 1860. nevarno zbolela, je iskala zdravja na otoku Madeira. V domači kapelici je klečala čestokrat pred podobo žalostne matere božje in jo prosila pomoči. Bog je uslišal priprošnjo nebeške kraljice in nam poslal cesarico zdravo nazaj. Ko ji je poslanska zbornica čestitala na ozdravljenju, je rekla: „Zahvaljujem se previdnosti božji, ki mi je podelila zopet zdravje ter me poslala zopet nazaj k svojemu cesarju in svojim otrokom v Avstrijo, katero iskreno ljubim in katere sreča je zmoter mojih gorečih želj.“

Naša cesarica je posebna čestilka Marije. Ko ji je umrlo prvo dete, je šla s cesarjem na božjo pot v Marijino Celje na Štajerskem k tolažnici žalostnih iskat tolažbe. Spremljal ju je grof Grünne in jedna sama dvorna dama. Prepovedala sta si slovesen vsprejem. Ko sta se nekoliko okrepčala od dolge poti, gresta ob 6½ uri zvečer v cerkev milosti, kjer ju je lovesno sprejela vsa domača duhovščina. Potem sta šla brez spremstva na goro Kalvarijo. Drugo jutro na vse zgodaj sta šla k spovedi ter prejela v tihi pobožnosti najsvetejši zakrament sv. Rešnjega Telesa. Dolgo časa sta potem klečala v cerkvi ter goreče pošiljala svoje želje pred prestol matere milosti. Pred odhodom je darovala cesarica za domače reveže, za bolnišnico in druge dobrodelne namene večjo svoto denarja.

Cesarica je pa tudi pod posebnim varstvom Marije. Meseca maja 1889. l. se je peljala cesarica, nadvojvodinja Valerija in njen ženin na Dunaj. Nesreča je hotela, da je vlak skočil s tira. Več voz pred in za salonskim vozom, v katerem je bila cesarica, je bilo razdrobljenih, le njen voz je ostal nepoškodovan. Ko je bilo vse zbegano, je ostala cesarica popolnoma mirna ter poizvedovala, kako je s spremljajočim objemom. Šele, ko se je prepričala, da ni nihče nevarno poškodovan, si je privoščila nekoliko počitka. Na Dunaju je napravila ta nesreča velike skrbi in nebrojna množica se je nabrala ob prihodu cesarice na kolodvoru v pozdrav. Takoj, ko so prišli

Petdeset let cesar.

1. Nadv. Albrecht. 2. FM. Radecki. 3. FM. Hess. 4. FZM. Schönhals. 5. Adm. Tegetthoff. 6. FML. Gablens. 7. FZM. Kuhn. 8. FZM. Philippović. 9. FZM. Beck. 10. FZM. Schönfeld. 11. G. Windischgrätz. 12. Nadv. Evgen. 13. Nadv. Oton. 14. Nadv. Franc Ferdinand. 15. Nadv. Rainer. 16. Nadv. Jožef. 17. FZM. Fejervary. 18. G. Appel. 19. G. Krieghammer. 20. G. Bechtolsheim. 21. FZM. Weisersheimb.

domu, se je praznovala v domači kapelici v gradu velika zahvalna pobožnost. Nj. Veličanstvo je klečala ves čas zamišljena v pobožno molitev ter obračala hvaležno oči k podobi svete matere božje, ki jo je varovala smrtne nevarnosti.

XXII. Zlati jubilej.

Nastopilo je srečno jubilejsko leto, — leto velikega veselja in navdušenja, ko se vsi avstrijski narodi z navdušenjem pripravljajo na srečni in veseli dan 2. decembra t. l., kakoršen se že 400 let ni praznoval v kraljestvu Habsburžanov. Cesar Friderik III., ki je umrl leta 1493., je bil jedini Habsburžan, ki je vladal 58 let. Za njim je vladal najdlje naš ljubljeni cesar Franc Jožef I. Njegovo življenje jo bogata knjiga krasnih podob, ki nam kažejo njegove blage namene in nesmrtna dejanja, več srečnih dogodkov in bolečnih dogodkajev, mnogo britkih skušenj ter neštevilnih dokazov ljubezni in zvestobe. Knjiga cesarjevega življenja in delovanja nam spričuje, kako čudovito se je razvijala in napredovala Avstrija v zadnjih desetletjih ter vsled tega stopila v vrstvo omikanih držav.

Že kot otrok je bil Franc Jožef milosrčen in usmiljenega srca do bližnjega. Kot deček je bil najuzornejši učenec ter delal veliko veselje svojim staršem in učiteljem. Kot mladenič je pokazal mladi princ svoj pogum, nevstrašenost in junaštvo v bitki pri sv. Luciji in mladega cesarja je vse občudovalo, ker je razumel „z združenimi močmi“ voditi svoje narode, da so napredovali v vsakem obziru. Ko je nastopil vladarstvo, ni prevzel na znotraj in na zvonaj zavarovanega kraljestva; ljudstvo je bilo nezadovoljno ter živelo v neslogi; državna uprava ni imela modrih zakonov ter bila ob jednom v zelo slabem gmotnem položaju; ljudstvo se je puntalo in zaničevalo

zakone, — s kratka: vse je vrelo, cesarska krona je bila brez bleska in žezlo pa brez moči. Velikansko in zelo težavno nalogo je prevzel mladeniški vladar, a izvršil jo je s svojo pridnostjo, vstrajnostjo in zvestim izpolnjevanjem svojih dolžnosti tako, da ga danes, po preteku petdesetih let vsi hvalimo, mu izkazujemo hvaležnost, zvestobo in udanost na razne načine in z vseh krajev naše širne Avstrije se čujejo navdušeni klici: slava, tisočkrat slava cesarju Francu Jožefu I.!

Komaj je nastopil vladarstvo, je bila njegova prva skrb, da je odpravil tlako ter povzdignil kmetijstvo in kmetski stan. Vstrezaje duhu svobodnosti, je vpeljal novo sodno oblastvo z neodvisnimi in nepristranskimi sodniki. Vravnal je politično upravo ter ji izročil nadzorstvo nad šolo, obrtnijo, nad zdravstvom, nad varnostjo državljanov in upravo občin. Z občinskim zakonom je ustanovil svobodne občine, s šolskim zakonom svobodno in napredno šolo in z obrtnim zakonom je pa odprl pot obrtniji in trgovini. Ustanovil je šole, učiteljišča, strokovne šole za kmetijstvo, trgovino in obrt. Izkopali so se prekopi in zgradila пристanišča; regulovale so se reke, železniška mreža se je razširila in napeljal brzojav po vsi državi. Avstrijsko vojno brodovje zavzema jedno prvih mest sveta in trgovsko brodovje pa pospešuje mogočno čezmorski promet.

Cesar je dal svobodno ustavo in ž njo pa zakone, ki so povzdignili denarstvo, trgovino, obrt in varstvo osobne svobode; ti zakoni so tudi dokazali, da ustava ni bila mrtva črka, ampak zrno, ki je padlo na njivo domovine ter obrodilo bogato žetev.

Da je pa bilo mogoče vse to izvršiti, zato je delal z neumorno pridnostjo od ranega jutra do poznega večera; le malo kedaj si je oddahnil in odpočil od napornega dela. Delavnost, vestnost v izvrševanju dolžnosti, natančnost našega vladarja

so res občudovanja vredne čednosti, katere naj bodo najlepši vzgled vsem podložnikom.

Velikodušni deželni oče se je spominjal vedno tudi delavcev. Zakoni o bolniških blagajnah in o zavarovanju proti nezgodam so temu najboljši dokaz. Pravični vladar je tudi ukrenil, da imajo delavci, ki imajo težke dolžnosti do države, volilno pravico za državno zastopstvo.

Da vidi povsod sam, kako se godi narodom, zato potuje večkrat po raznih krajih cesarstva. Kamor pride, pridobi si s svojo ljubeznivostjo, prijaznostjo in s svojim viteškim nastopom hipoma srca vseh. Povsod ga navdušeno pozdravljajo, on pa deli revežem milodare, jih tolaži in briše solze ter podpira dobrodelne namene. Pri tem pa Nj. Veličanstvo nikdar ne opusti svojih verskih dolžnosti ter skazuje Bogu čast, svojim narodom pa daje najlepši vzgled.

Cesar podpira umetnosti in znanosti, obiskuje razstave posameznih dežel ter občuduje državne zaklade in hvali pridnost državljanov. V lastni osebi te časti! Obiskal je poleg mnogih drugih tudi te-le razstave: v Pragi l. 1891. „češko deželno razstavo,“ na Dunaju l. 1892. „mednarodno godbeno-in glediško razstavo,“ v Inomostu l. 1893. „tirolsko deželno razstavo,“ pri kateri priliki so odkrili na Iselbergu pri Inomostu Andreja Hoferja spomenik, v Lvovu l. 1894. deželno razstavo, v Budapešti l. 1896. „milenijsko razstavo“ 1000letni jubilej obstanka ogerskega kraljestva.

Letos je pa otvoril cesar v prisotnosti nadvojvod Otona, Ferdinanda Karola, Ludovika Viktorja in Rainerja, vseh ministrov in raznih družih dostojanstvenikov „mednarodno jubilejsko razstavo,“ kakoršne še ni bilo od dunajske svetovne razstave l. 1873.

Celo vrsto spomenikov se bo postavilo v spomin na jubilejsko leto. V Olumucu, kjer je l. 1848. prevzel naš cesar vla-

darstvo, bodo postavili velikansko cesarjevo podobo, na Dunaju doprsno podobo nadvojvode Karola Ludovika in maršala in slavnega vojskovodje nadvojvode Albrehta. V Ljubljani se bo postavil v znak hvaležnosti za njegovo pomoč in njegove tolažilne besede, s kojimi je tako plemenito lajšal bedo ponesrečencem po potresu, ki razdejal belo Ljubljano dne 14. aprila 1895. l., na javnem trgu v spomin prihoda Nj. Veličanstva v Ljubljano povodom potresne katastrofe krasen spomenik. V spomin na cesarjevo 50letnico bo mesto zgradilo mestno ubožnico ter ustanovilo že več družih dobredelnih naprav in zavodov. Slovensko učiteljsvo s Kranjskega je zložilo v proslavo na cesarjev zlati jubilej nad 1000 gld. prostovoljnih doneskov za „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejsko ustanovo za učiteljske sirote na Kranjskem,“ in vseslovensko učiteljstvo s Kranjskega, Štajerskega in Primorskega je pa ustanovilo v Ljubljani v spomin na plodonosno 50letno vladanje Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. „slovenski šolski muzej.“

Avstrija bo praznovala dne 2. decembra t. l. velik in vesel praznik, ki bo ostal zapisan z zlatimi črkami v zgodovini avstrijski ter kazal svetu, kako ljubijo in časté avstrijski narodi svojega cesarja ter delé ž njim veselje in žalost. Kadar praznujejo v cesarski rodbini kak veseli god, tédaj se vesele tega zvesti podložniki; če pa zadene našega dobrega cesarja kaka nesreča, žalujemo vsi ž njim ter očudujemu krepost njegove duše in vdanost v voljo božjo.

Istina je: nobenega bisera ne manjka v kroni našega cesarja pa tudi nobenega bodečega trnja v trnjevi kroni, katero je posadila previdnost božja na glavo najplemenitejšega kneza, tako, da trdimo lahko po vsej pravici: noben vladar ni vladal tako blagodejno, pod nobenem vladarjem se ni Avstrija razvijala tako vspešno, noben ni prejel toliko dokazov ljubezni od svojih narodov, pa tudi noben ni pretrpel toliko, kakor cesar Franc Jožef I.

Svetovna zgodovina imenuje našega cesarja varuha svobode in miru, zaščitnika umetnosti in znanosti, branitelja sv. vere in cerkve, očeta ubogih, pospešitelja vseh človekoljubnih podjetij, značaj poln milosti, pristrčnosti in plemenitosti. „Pobožen in pošten, veren in odkritosrčen,“ tak je naš cesar in zato ga pozdravljamo v cesarski pesmi vedno z navdušenjem:

Bog ohrani, Bog obvari
Nem Cesarja, Avstirjo!
Modro da nam gospodari
S svete vere pomočjo!
Branimo Mu krono dedno
Zoper vse sovražnike:
S Habsburškim bo tronom vedno
Sreča trdna Avstrije.

Trdno dajmo se skleniti,
Sloga pravo moč rodi;
Vse nam bo lahko storiti,
Ako združimo moči.
Brate vodi vez edina
Nas do cilja enega:
Živi Cesar, domovina,
Večna bode Avstrija!

KAZALO.

	Stran
Predgovor	3
I. Starši Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.	5
II. Rojstvo Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.	7
III. Bratje Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.	6
IV. Smrt staršev Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.	8
V. Mladost Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.	9
VI. Vojska na Laškem l. 1848.	10
VII. Frano Jožef nastopi vladarstvo	13
VIII. Nj. Veličanstvo cesar Frano Jožef v smrtni nevarnosti.	15
IX. Poroka Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.	16
X. Otroci Nj. Veličanstev.	19
XI. Nj. Veličanstvo cesar v bitki pri Solferinu	22
XII. Bitka pri Kustoci in Kraljevem gradu l. 1866.	26
XIII. Sprava z Ogrji	30
XIV. 25letni jubilej	31
XV. Srebrna poroka	32
XVI. Ob Habsburški 600letnici	33
XVII. Štiridesetletni jubilej	33
XVIII. Slike iz življenja cesarja Franca Jožefa I.	35
XIX. Blago materino srce cesarice Elizabete	51
XX. Naš cesar, vreden naslednik Rudolfa Habsburškega	55
XXI. Pobožnost Nj. Veličanstev cesarja in cesarice	56
XXII. Zlati jubilej	59
